

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Katedra Pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Monika Břízová

**Analýza skotského vzdělávacího systému
v kontextu komunitního vzdělávání**

**Analysis of the Scottish education system in the
context of community education**

V Praze 2015

Vedoucí práce: PhDr. Karolína Burešová, Ph.D

Ráda bych především poděkovala vedoucí své diplomové práce PhDr. Karolíně Burešové, Ph.D za podporu a pomoc při jejím zpracování. Nadále děkuji Caroline Clark za poskytnutí cenných rad v oblasti komunitního vzdělávání a umožnění participace na komunitním setkávání. V neposlední řadě děkuji za spolupráci všem zaměstnancům zaměstnankyním Crieff High School a Education Scotland, kteří mi pomohli s vyhledáváním literatury a pomohli mi porozumět skotskému vzdělávacímu systému.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 10. 5. 2015

.....

Jméno autorky

Abstrakt

Tématem diplomové práce je analýza skotského vzdělávacího systému v kontextu komunitního vzdělávání. Těžiště práce spočívá v analýze vzdělávacího systému z hlediska struktury a kurikulárních dokumentů a analýzy koncepce komunitního vzdělávání. Velký důraz je zde kladen na propojení komunitního vzdělávání se školou. Práce je doplněna o obsahovou analýzu školsko-politických a kurikulárních dokumentů, které tvoří základní teoretický rámec pro praxi a jsou inspirací k vytvoření podobných dokumentů v České republice. Provedená obsahová analýza shrnuje teoretické informace a poukazuje na význam komunitního plánování a spolupráce v komunitním vzdělávání. Výsledky této práce umožňují rozšířit oblast české srovnávací pedagogiky a přispět do debaty o podobě komunitního vzdělávání v České republice.

Klíčová slova

Komunita, komunitní vzdělávání, kurikulární dokumenty, spolupráce rodiny s komunitou, vzdělávání mládeže, vzdělávací systém Skotska

Abstract

The thesis is focused on the analysis of the Scottish education system in the context of community education. The thesis focuses on the analysis of the educational system in terms of structure and curriculum documents and analyzes the conception of community education. Great emphasis is placed on linking community education with the school. Work is supplemented with a content analysis of school - political and curricular documents that form the basic theoretical framework for practice. These documents are also an inspiration for the creation of similar documents in the Czech Republic. Conducted content analysis summarizes theoretical information and highlights the importance of community planning and cooperation in the community education. The results of this study allow to dissemination of the Czech comparative pedagogy and contribute to the debate on the conception of community education in the Czech Republic.

Key words

Community, community education, curriculum documents, family cooperation with the community, youth education, the educational system of Scotland

Seznam zkratek

CEC - Catholic Education Commission (Katolická vzdělávací komise)

CDP - Community Development programme (Program na rozvoj komunit)

CfE – Curriculum for Excellence (Kurikulum pro Excelenci)

CLD – Community Learning and development (komunitní vzdělávání ve skotském kontextu)

ČR – Česká republika

EAL - English as an additional language (angličtina jako další jazyk)

ES – Education Scotland (vládní organizace mající na starost vzdělávání ve Skotsku)

ESOL - English for Speakers of Other Languages (angličtina jako jazyk pro nerodilé mluvčí)

HEIs - Higher Education Institutions (vyšší vzdělávací instituce)

HMIe - Her Majesty's Inspectorate of Education (Školní Inspekce jejího Veličenstva)

ISCED - International Standard Classification of Education (Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání)

LTS - Learning and Teaching Scotland (bývalá vládní organizace na podporu vzdělávání)

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NC – National Curriculum (Národní kurikulum – Anglie)

NCS - New Community Schools (Nové komunitní školy)

NEET - Not in Employment, Education or Training (označení pro ty, jež nejsou ve vzdělání, v zaměstnání či odborné přípravě)

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)

OSN – United Nations (Organizace spojených národů)

PISA - Programme for International Student Assessment (Mezinárodní průzkum znalostí studentů)

SCIS - Scottish Council of Independent Schools (Rada soukromých škol ve Skotsku)

SCSWIS - Social Care and Social Work Improvement Scotland (Inspektorát sociální péče a sociální práce)

SFC – Scottish Funding Council (Skotská finanční rada)

UK – United Kingdom (Spojené království)

UKIP – UK Independent Party (Strana Nezávislých)

USA – The United States of America (Spojené státy americké)

YMCA - Young Men's Christian Association (křesťanské sdružení mladých mužů)

Obsah

Úvod.....	10
1. Základní terminologie.....	12
2. Základní údaje o Skotsku	16
2.1 Sociodemografické údaje	16
2.2 Společensko-politické údaje	19
3. Skotský vzdělávací systém.....	22
3.1 Kontext vzdělávání	22
3.2 Vzdělávací politika	23
3.3 Kurikulum.....	27
3.4 Struktura a stupně vzdělávání	31
3.4.1 Preprimární vzdělávání	32
3.4.2 Primární vzdělávání	33
3.4.3 Sekundární vzdělávání.....	35
3.4.4 Postsekundární vzdělávání	37
3.4.5 Terciální vzdělávání	38
3.5 Problematika hodnocení a evaluace	39
4. Komunitní vzdělávání ve Skotsku.....	42
4.1 Historický kontext komunitního vzdělávání.....	42
4.2 Charakteristika a principy komunitního vzdělávání	44
4.3 Systém fungování komunitního vzdělávání.....	45
4.4 Komunitní škola	49
4.4.1 Spolupráce školy s obcí.....	51
4.4.2 Spolupráce mezi školami	51
4.4.3 Spolupráce školy a rodiny.....	52
4.4.4 Spolupráce školy s jinými organizacemi	53
5. Obsahová analýza	57

5.1 Metoda.....	57
5.2 Cíle a výzkumné otázky.....	57
5.3 Vybrané dokumenty.....	59
5.4 Obsahová analýza dokumentů	63
5.5 Interpretace	68
5.6 Shrnutí	70
6. Závěr.....	74
7. Seznam použité literatury	76
Přílohy	87

Úvod

Analýza vzdělávacích systémů byla, je a vždy bude neopomenutelnou součástí srovnávací pedagogiky. Její přínos vidíme v tom, že se zabývá zkoumáním charakteristik a fungováním vzdělávacích systémů. Výsledky těchto analýz jsou využitelné i v českém školství a to především na úrovni řízení školství, plánování či vzdělávací politiky.

Skotsko je součástí Spojeného království (dále jen UK) více než tři sta let. Díky politice decentralizace má Skotsko svoji regionální vládu a tím se v mnoha oblastech liší od ostatních správních celků UK. Právě oblast školství a vzdělávání je zajímavým příkladem takovéto decentralizace. Skotský systém vzdělávání je v mnoha ohledech odlišný od systému anglického. Současná odborná literatura z oblasti srovnávací pedagogiky se převážně zabývá anglickým vzdělávacím systémem, skotský je často zmíněn pouze okrajově, ne-li vůbec.

V posledních letech probíhá ve Skotsku velká reforma kurikula na úrovni primárního a sekundárního vzdělávání. Do debaty o podobě vzdělávání přispělo také nedávné referendum, ve kterém se rozhodovalo o nezávislosti Skotska. Ačkoli si Skotsko vybralo možnost setrvání, je více než zřejmé, že Skotům i v případě setrvání bude dána větší autonomie v oblasti rozhodování a řízení.

Dalším významným prvkem skotského systému vzdělávání je komunitní vzdělávání. Skotové, více než kdokoli jiný, jsou velmi hrdí na svoji zemi a i díky tomu se často scházejí v místních komunitách, podporují nejrůznější spolky, a mají zájem na tom, aby se místo, kde žijí, rozvíjelo a bylo prospěšné všem členům komunity včetně zachování tradiční skotské kultury. V současné době je silně podporováno komunitní vzdělávání, kterému je v této diplomové části věnována velká část.

Vzhledem k tomu, že terminologie je v této oblasti značně odlišná, první kapitola je věnována základní terminologii. Anglické termíny z oblasti školství a komunitního vzdělávání jsou nejenom přeloženy do českého jazyka, ale jsou podrobeny i analýze, tedy tomu, v jakém kontextu se jednotlivé anglické a české termíny používají.

Druhá kapitola seznamuje se základními sociodemografickými údaji. Velký důraz je zde kladen především na obyvatelstvo, jazyky, imigranty, cizince a náboženství. Pro pochopení celkového kontextu je významná i společensko-politická situace ve Skotsku.

Další kapitola je věnovaná struktuře skotského vzdělávacího systému, tedy výše zmíněnému kurikulu a jednotlivým vzdělávacím stupňům a institucím. Jednotlivé vzdělávací stupně jsou kategorizovány dle mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání ISCED tak, aby nedocházelo k nepřesnostem ve členění.

V následující kapitole je analýze podrobena komunitní vzdělávání. Velký důraz je zde kladen na systém fungování komunitního vzdělávání a především škole jako poskytovateli komunitního vzdělávání.

Závěrečnou část diplomové práce tvoří obsahová analýza. Ta je zaměřena na analýzu školsko-politických dokumentů a kurikulárních dokumentů v oblasti komunitního vzdělávání. Vzhledem k absenci těchto dokumentů v České republice je proto vzhled do struktury dokumentů inspirativní.

Ačkoli je Skotsko kulturně odlišné od České republiky, může být inspirací především v oblasti kurikula a komunitního vzdělávání. Cílem této diplomové práce je analyzovat skotský vzdělávací systém z hlediska struktury a institucí zejména proto, že v současné době nejsou k dispozici žádné aktuální monografie či studie zabývající se skotským vzdělávacím systémem. Dílčím cílem je analyzovat skotské kurikulum, které není pro skotské školy povinné a jehož struktura není doposud v žádné publikaci blíže analyzována. Dalším cílem je ukázat, jak komunitní vzdělávání ve Skotsku funguje a na jaké oblasti je zaměřeno. Dílčím cílem je zde prakticky poukázat na to, jak se škola podílí na komunitním vzdělávání, jak je komunitní vzdělávání provázáno s novým kurikulem a jak komunitní vzdělávání funguje ve spolupráci s rodinou, obcí a dalšími organizacemi.

Seznam zkratk vyskytujících se v textu je umístěn na začátku diplomové práce. Všechny přílohy jsou označeny číslem v závorce a jsou umístěny na konci textu v seznamu příloh.

1. Základní terminologie

V současné době vidíme jistý posun v oblasti rozvoje terminologie české pedagogické teorie. Průcha (2001, s. 369) vidí posun především v tom, že se česká pedagogická teorie snaží vyrovnat s vývojem v zahraničí, kde dochází k obohacování a hlubší terminologii pedagogiky. Vychází tak řada výkladových a překladových slovníků, které jsou využitelné zejména v oblasti srovnávací pedagogiky.

Vzhledem k různorodosti skotských vzdělávacích institucí a odlišností v terminologii pro komunitní vzdělávání je nutné seznámit se základními termíny, jež se v diplomové práci objevují. Jde především o pochopení kontextu, v jakém jsou jednotlivé termíny využívány a jaký český ekvivalent pro dané termíny můžeme využít.

K překladu základních termínů je využit Česko-anglický pedagogický slovník Jana Průchy (2005), který je u nás prvním systematickým slovníkem česko-anglické terminologie v oblasti školství a vzdělávání. Pro doplnění je použit anglický slovník *A Dictionary of Education* (2009) z nakladatelství Oxford University Press.

K základním termínům patří *educational system* či anglický ekvivalent *system of education*. Tyto anglické výrazy mají své ekvivalenty v českém jazyce. Překládáme je jako vzdělávací systém. V České republice (dále jen ČR) se ještě používají synonyma výchovně-vzdělávací systém či systém výchovy a vzdělávání. V této diplomové chápeme vzdělávací systém jako:

„Soubor všech škol, školských zařízení a jiných vzdělávacích institucí, jejich pracovníci, materiální a finanční prostředky, legislativní úpravy, který jako celek zajišťuje ve státě (nebo menším územním celku) realizaci vzdělávání.“ (Průcha, 2009, s. 367)

S tímto pojmem úzce souvisí pojem decentralizace, anglicky *devolution*. Znamená to existenci územní samosprávy. Z hlediska vzdělávací politiky Skotska je důležité to, že odpovědnost za vzdělávání spadá pod Skotský parlament (*Scottish parliament*), tedy přesněji kabinet vzdělávání a celoživotního učení (*The cabinet Secretary for Education and lifelong learning*)¹. I v ČR probíhají od 90. let 20. století změny v oblasti vzdělávací politiky. Je zde

¹ Skotský parlament byl ustanoven v roce 1997 na základě výsledků referenda. Může vydávat zákony v oblastech zdraví, vzdělávání, místní správy, bydlení, sociální práce, ekonomického rozvoje, životního prostředí a dalších oblastí, které nespravuje výhradně centrální vláda ve Westminsteru (Ježková, 2009, s. 22).

viditelný odklon od centralizovaného modelu k decentralizovanému. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) stále více přesouvá své pravomoci v oblasti řízení vzdělávání na kraje a samotné školy (Vališová, Kasíková, 2011, s. 106).

Významným termínem, s nímž se v této diplomové práci zabýváme, je kurikulum, anglicky *curriculum*. V případě Skotska se jedná o tzv. *Curriculum for Excellence* (dále jen CfE), které se do českého jazyka dá přeložit jako Kurikulum pro excelenci. CfE má za cíl dosáhnout transformaci ve vzdělávání vytvořením soudržného, pružnějšího a obohaceného vzdělávacího programu pro děti ve věku 3-18 let (What is Curriculum for Excellence? 2014).

Česká pedagogická teorie o kurikulu mluví jako o ne jednoznačně vymezeném termínu. V pedagogickém slovníku se kurikulum definuje ve třech základních podobách, jako vzdělávací program, jako průběh či obsah studia a zároveň jako všechny zkušenosti získané ve škole a v činnostech ke škole se vztahující, jejich plánování a hodnocení (Průcha, 2009, s. 136).

Na základě analýzy CfE se lze přiklonit k českému ekvivalentu vzdělávací program, tedy širšímu pojetí kurikula, které je chápáno jako totální vzdělávací program vzdělávacích institucí a zahrnuje komplex otázek čemu, koho a jak učit (Vališová, Kasíková, 2011, s. 126).

Zde je nutné upozornit na dualitu skotského systému v tom smyslu, že CfE není závazné pro tzv. *independent schools*. Tento termín je specifický užívaný v UK a jeho anglickým ekvivalentem může být také pojem *public schools*. Oba termíny v překladu do českého jazyka znamenají soukromé školy. Soukromé školy jsou ve Skotsku velmi specifickou institucí². Mají své kurikulum, dle kterého učí a které je velmi specifické. Často jsou zde obsaženy alternativní přístupy, specifické metody a prostředky učení. Tyto školy také podporují diverzitu ve vzdělávání. V této diplomové práci je kladen důraz především na tzv. *maintained school* neboli státní školy, které ve většině případů CfE následují.

Z oblasti komunitního vzdělávání jsou pro tuto práci významné termíny jako *community* a *community education*. Tyto pojmy se dají jednoduše přeložit jako komunita a komunitní vzdělávání. Pedagogický slovník definuje komunitu jako přirozené lokální

² Skotských soukromých škol je více než 70 po celém Skotsku. Nespadají pod správu Skotského parlamentu, ale sdružují se pod správou soukromých škol, tzv. Scottish Council of Independent Schools (dále jen SCIS). Dostupné na: www.scis.org.uk

společenství obyvatel v místě školy. Vztah škola - komunita hraje významnou roli při utváření klimatu školy, naopak škola bývá v mnoha zemích jedním z přirozených kulturních a společenských center obce (Průcha, 2009, s. 131).

Pro Skotsko je škola typickým společenským centrem obce či měst. Školy často bývají nazvány anglickým slovem *campus*. V češtině poté překládáme tento termín jako kampus a využíváme ho spíše pro prostředí vysokých škol. Označení *campus* je však ve Skotsku běžné i pro střední školy. Tyto školy se vyznačují tím, že slouží nejenom žákům dané školy, ale také široké veřejnosti. Jsou zde často plavecké bazény, knihovny či se zde konají různé společenské a večerní akce.

Komunitní vzdělávání je v Pedagogickém slovníku vymezeno jako:

„Plánovaná vzdělávací činnost školy, která zasahuje jiné skupiny místní komunity, než jsou žáci školy. Může se podílet výrazně na celoživotním vzdělávání obyvatel obce, usilovat o řešení partikulárního problému nebo o zlepšení kvality života obce jako celku. Může být organizováno ve škole nebo mimo ni.“ (Průcha, 2009, s. 131)

Pojetí komunitního vzdělávání se liší od tradičního českého pojetí, jak bylo zmíněné výše. Komunitní vzdělávání ve Skotsku a vůbec v UK je na vyspělé úrovni. Komunity a komunitní vzdělávání fungují přirozeně již dlouhou dobu. V současné době je komunitní vzdělávání a rozvoj zmiňováno v souvislosti s CfE. *Community learning and development* (dále jen CLD). CLD se zabývá převážně způsobem a prací s komunitou tak, aby komunitu přirozeně podporovalo a zároveň zvyšovalo dovednosti a sebevědomí jednotlivých členů, podporovalo rozšiřování své sítě a chopilo se příležitostí a zároveň řešilo vzniklé problémy, které se v komunitě vyskytnou (What is community learning and development 2014).

U nás není jednotný systém komunitních škol a komunitního vzdělávání. Často se komunitní školy objevují v rámci škol základních. Dalším problémem spojeným s realizací komunitních škol je to, že komunitní vzdělávání není zakotveno v žádném programu či strategiích vzdělávání. Principy komunitní školy by se u nás měly objevit v připravovaných strategiích vzdělávání v roce 2020 (Škola pro tátu, dědu i souseda, 2013).

Specifické místo v komunitě a komunitním vzdělávání má *community development worker*. Tento termín se dá do českého jazyka přeložit jako komunitní pracovník. Ačkoli se ČR snaží o rozvoj komunitního vzdělávání, v pedagogickém slovníku termín komunitní

pracovník nenajdeme. Matoušek (2003, s. 266) definuje komunitního pracovníka jako profesionála, který dokáže žít uprostřed konfliktů a napětí, naslouchat potřebám jednotlivých skupin žijících v komunitě, pomoci členům komunity zapojovat se do procesů komunity, napsat projekt a v neposlední řadě skončit v pravý čas svoji práci a přenechat kompetence místním obyvatelům. V ČR se s komunitními pracovníky setkáme nejčastěji ve vyloučených lokalitách.

Ve Skotsku a celé UK má komunitní pracovník za úkol pomoci lidem zlepšit kvalitu života v místě, kde žijí. Pro vykonávání práce na pozici komunitního pracovníka se vyžaduje dobrá komunikační schopnost a zkušenosti s komunitou. Pro osobní rozvoj mohou komunitní pracovníci absolvovat speciální kurz *Community development* nebo se podílet na speciálních projektech a dobrovolné práci v komunitě (Community development worker, 2014).

Skotský systém vzdělávání a komunitní vzdělávání tvoří jádro diplomové práce, proto je potřebné, aby byly základní termíny z této oblasti přeloženy a dány do souvislosti s tím, v jakém smyslu se používají v českém jazyce. Podrobnější analýza daných oblastí je uvedena v dalších kapitolách.

2. Základní údaje o Skotsku

Skotsko (anglicky *Scotland*, skotskou gaelštinou *Alba*) je jednou ze zemí, která společně s Anglií, Walesem a Severním Irskem tvoří Spojené království (UK). Skotsko, dříve nezávislý stát, se stalo součástí UK v roce 1707, ale vždy se vyznačovalo svojí touhou po autonomii. Nachází se na severní části Britských ostrovů a má rozlohu 78 772km². Ke Skotsku patří celá řada ostrovů, z nichž největší jsou Orkneje, Shetlandy a Hebridy. Celkový počet obyvatel činil v roce 2013 5,327,700 obyvatel (Scotland's population, 2014). Právě obyvatelstvo a jeho struktura jsou důležitým faktorem pro skotskou ekonomiku a vzdělávací politiku.

V této kapitole je kladen důraz především na základní sociodemografické údaje, které se zaměřují na obyvatelstvo, imigranty, jazyky a náboženství. Tyto jednotlivé aspekty se významně podílí na tom, jak vypadá současné CfE a podoba komunitního vzdělávání vyzdvihující především podporu jazyků, tedy gaelštiny a tradiční skotské kultury. Své místo zde mají i společensko-politické údaje, které blíže seznamují s podobou politického a ekonomického systému. Jsou důležité z hlediska financování škol a podpory komunitního vzdělávání.

2.1 Sociodemografické údaje

Počet obyvatel Skotska roste neustále od roku 2002. Pro skotskou vládu je zvyšující se počet obyvatel dobrým parametrem pro to, aby země prosperovala a ekonomicky rostla. Dle posledních statistik ale populace stárne. Zvyšuje se počet lidí nad 60 let a naopak ubývá dětí a mladistvých. V této souvislosti je také v CfE zahrnut koncept vzdělávání dospělých a celoživotního vzdělávání. Jedná se o jednu z priorit v komunitním vzdělávání.

Jde zejména o pokrok v učení se prostřednictvím komunitního a celoživotního vzdělávání. Jsou vytvářeny specifické příležitosti pro dospělé v oblasti zahrnující základní dovednosti čtenářské a matematické gramotnosti, komunikace, spolupráce s ostatními, řešení problémů a také oblasti informačních a komunikačních technologií (Scottish Executive, 2004, s. 8).

Při bližším pohledu na strukturu obyvatel zjistíme, že Skotsko je zemí, jejíž rozložení obyvatel je velmi variabilní. Nejvíce lidí žije v okolí velkých měst jako je Edinburgh, Glasgow či Aberdeen. Sever Skotska a ostrovy jsou méně obydlené. Zároveň velkým

tématem je neustálý příliv imigrantů z ostatních států Evropy, ale i Asie. Historicky bylo ale Skotsko zemí, ze které lidé spíše odcházeli, nežli přicházeli (Scotland's population 2014).

Dle současného statistického bulletinu z roku 2011 jsou největší etnickou minoritou na území Skotska Indové a Pákistánci, z evropských minorit to jsou poté Irové a Poláci (Statistical Bulletin 2013). Skotsko, ale i ostatní země UK se snaží vytvořit pro nově příchozí vhodné podmínky pro učení. Na druhé straně se zde začínají objevovat negativní postoje vůči imigrantům, které jsou především viditelné v oblasti politiky a stále větší podpory politické strany UKIP (*UK Independent Party*), která prosazuje striktní podmínky pro vstup imigrantů na území UK (UKIP wins first parliament seat in landslide victory 2014).

„Podpora, inkluze a rovnost jsou rozhodujícími faktory pro všechny poskytovatele vzdělávání a komunitního rozvoje, spolu se všemi dalšími poskytovateli služeb, aby bylo zajištěno, že s každým je zacházeno spravedlivě, s úctou a respektem, a že učení a podpůrné možnosti, které vzdělávání skýtá, jsou otevřené pro všechny.“ (Inclusion and equality in CLD 2014)

Kromě výše uvedených faktorů se skotské školy a komunity snaží pracovat i s nevýhodami, kterým jsou nově příchozí lidé vystaveni. Jazyk je jednou z nich. Oficiálním jazykem ve Skotsku je angličtina, v roce 2005 byla jako menšinový jazyk uznána skotská gaelština (*gaelic*). Dále se ve Skotsku hovoří skotským nářečím z nížiny (*Scots*).

Školní inspekce Jejeho Veličenstva (dále jen HMIe) funguje jako výkonný orgán skotské vlády, který má na starost inspekce a kontrolu na všech skotských školách, ale i v institucích dalšího a komunitního vzdělávání. Zasazuje se o podporu skotské gaelštiny a také podporu angličtiny³ jako cizího jazyka pro nově příchozí.

V současné době publikuje své výzkumy a případové studie v oblasti práce s dětmi odlišných národností, které přicházejí do skotských škol a potřebují speciální péči a podporu. Díky těmto výzkumům a případovým studiím mohou pracovníci školských zařízení a komunitních center sdílet zkušenosti a zároveň se dobře připravit pro práci s touto specifickou skupinou dětí či dospělých.

³ Pro děti a mladé lidi, kteří mají angličtinu jako cizí jazyk, je důležité, aby jim bylo umožněno vzdělávat se a mít přístup ke vzdělání stejně jako ostatní. V roce 2009 vyšel zákon na podporu Angličtiny jako cizího jazyka (*English as an additional language Act – EAL*). Infomace jsou dostupné na: <http://www.educationscotland.gov.uk/supportinglearners/additionalsupportneeds/index.asp>

Ukazuje se, že pro nově příchozí děti je na základních školách důležitá dostatečná podpora a možnost rozvíjet své dovednosti v anglickém jazyce. Nově příchozí na středních školách chtějí více školních materiálů ve svém mateřském jazyce z důvodu obtížného porozumění technickým či jinak odborně zaměřeným předmětům. Často se také setkávají s pocitem, že jejich rodná kultura a jazyk nejsou v kurikulu dostatečně zohledňovány (HM Inspectorate of Education, 2009, s. 14).

Skotská gaelština jako menšinový jazyk hraje důležitou roli ve skotském vzdělávacím systému a komunitním vzdělávání. Je zahrnuta v CfE a jako další jazyk se vyučuje na mnoha skotských základních a středních školách. V rámci komunitního vzdělávání a komunitního rozvoje se zaměřuje na to, aby se gaelština jako jazyk nevytratila a byla nadále zachovávána.

„HMIE uznává gaelštinu jako nedílnou součást skotského dědictví, národní identity a současného kulturního života. HMIE tvrdí, že je třeba zajistit udržitelný rozvoj gaelštiny pro budoucnost a že je odhodlána spolupracovat se zúčastněnými stranami a partnery v rámci veřejného a soukromého sektoru k dosažení této aspirace. Při své práci HMIE bude usilovat o posílení postavení gaelštiny jako národního jazyka, podporovat vzdělávání a učení se v tomto jazyce a také se bude zasazovat o vyšší využití tohoto jazyka.“ (Scottish Government, 2010, s. 4)

Z výsledků Statistického bulletinu z roku 2011 vyplývá, že gaelštinou se dorozumívá pouze 58 000 lidí, tj. 1,1 % z celkového počtu obyvatel. Oproti minulým rokům je zde mírný pokles. Nejvíce se tímto jazykem hovoří na západě Skotska a přilehlých ostrovech. Donald MacAulay (1992, s. 146) mluví o gaelštině jako o „komunitním jazyku“, díky kterému se šíří kulturní zvyky a tradice. Ze západu země a z ostrovů se gaelština dostává do ostatních částí Skotska pomocí rádiových stanic, televizních kanálů a tradičních zvyků a tradic uskutečňujících se v místních komunitách (tanec, hudba a literatura).

Gaelštině napomáhá i nacionální smýšlení lidí, ve kterém se do popředí dostávají tradice dané země. Termíny jako Skotská identita a Skotský národ jsou často ústředním bodem jak politických, tak pedagogických debat (Wright, 2000, s. 178). V současné době je gaelština i jedním z oficiálních jazyků ve Skotském parlamentu.

Dalším faktorem, který ovlivňuje vzdělávací systém a komunitní vzdělávání, je náboženství. Při hromadných sčítáních lidu zaměřující se na vyznání či víru, jsou odpovědi

dobrovolné. Při sčítání v roce 2011 odpovědělo na dobrovolnou otázku náboženské příslušnosti 93 % občanů. Nejvíce obyvatel Skotska se přiklání ke křesťanství, tj. 54 % občanů, z tohoto počtu poté 34 % patří ke Skotské církvi (*Church of Scotland*). Je zde také velké procento obyvatel, které se nepřiklání k žádnému vyznání, celkem 34 %. Třetí skupinu tvoří lidé, kteří vyznávají jinou nežli křesťanskou víru. Jedná se především o muslimy (cca 1,4 %) a hinduisty (cca 0,3 %) (Statistical Bulletin, 2011, s. 33).

Náboženství mělo ve Skotsku vždy silnou tradici. Možná se i proto v současném kurikulu objevuje vzdělávací oblast náboženské a mravní výchovy. Diverzita v oblasti náboženství je inspirující a vytváří podnětné zázemí pro děti a mladé lidi, díky níž mohou formulovat své vlastní názory a hodnoty.

„Jde o proces, kdy děti a mladí lidé hledají smysl života a objevují hodnoty. Náboženská a mravní výchova zahrnuje i zkoumání přesvědčení, hodnot a studie o tom, jak taková přesvědčení a hodnoty jsou vyjádřeny.“ (Curriculum for Excellence, 2004, s. 213).

Jednotlivé církve a náboženství mají rovněž své komunity. Na rozdíl od České republiky, jsou skotské náboženské komunity na vyspělé úrovni. Mají širokou základnu, profesionální řízení a organizují širokou škálu nejrůznějších akcí, workshopů a setkání. Ve Skotsku je také řada charitativních organizací a obecně prospěšných spolků. Často se tyto komunity a organizace angažují v oblasti pomoci chudým či nemocným lidem.

2.2 Společensko-politické údaje

Pro pochopení toho, jak funguje vzdělávací systém a komunitní vzdělávání, je potřebné vysvětlit politický systém, legislativu a exekutivu. Důraz je zde kladen především na to, jakým způsobem funguje skotská komunální vláda, parlament a jaké mají pravomoci v oblasti vzdělávání.

Jak bylo zmíněno v úvodu, Skotsko je součástí UK a tedy konstituční monarchie, kde je hlavou státu královna Alžběta (*Elizabeth*) II. z rodu Windsorů. Vykonává dvě hlavní funkce, oficiální jako hlava státu a neoficiální jako hlava národa. Jako hlava státu jmenuje ministerského předsedu, schvaluje zákony či propůjčuje vyznamenání. Ve vztahu ke Skotsku má rovněž formální úkoly, nicméně do její kompetence nespadá schvalování skotských zákonů. Jako hlava státu rovněž zachovává politickou neutralitu.

Díky politice decentralizace má Skotsko svoji komunální vládu a vlastní parlament. Skotský parlament (*Scottish Parliament*) má celkem sto dvacet devět členů. Nejsilnější stranou je Skotská národní strana (*Scottish National Party*), v jejímž vedení je Nicola Sturgeon, současná první předsedkyně. Dalšími stranami v parlamentu jsou dle počtu získaných křesel labouristé (*Scottish Labour*), konzervativci (*Scottish Conservative & Unionist Party*), liberární demokraté (*Scottish Liberal Democrats*), strana zelených (*Scottish Green Party*) a nezávislí (*Independent*).

Každá ze stran má své vize a plány v oblasti vzdělávání. Skotská národní strana prosadila snížení počtu žáků na základních školách na dvacet pět osob. Stále se také snaží o bezplatné předškolní vzdělávání (Education 2014).

Skotská vláda (*Scottish Cabinet*) se skládá z dvanácti ministrů včetně prvního ministra a sedmi náměstků ministrů. Za vzdělávání je zodpovědné ministerstvo školství a celoživotního učení (*Cabinet Secretary for Education and Lifelong Learning*). Komunitní vzdělávání spadá pod dva resorty, ministerstvo školství, ale i ministerstvo bezpečnosti a právních záležitostí (*Cabinet Secretary for Social Justice, Communities and Pensioners' Rights*). Pro tuto diplomovou práci jsou důležití tyto ministři či ministryně:

- **Ministr vzdělávání a celoživotního učení** (*Cabinet Secretary for Education and Lifelong Learning*).
- **Ministryně pro děti a mládež** (*Minister for Children and Young People*).
- **Ministr pro výuku vědy a skotských jazyků** (*Minister for Learning, Science and Scotland's Languages*).
- **Ministr bezpečnosti a právních záležitostí** (*Minister for Community Safety and Legal Affairs*).

Místní rady mají poté na starost správu ve svých regionech (*local authorities*). Státní školy jsou tedy řízeny místním úřadem, dle toho, v jakém regionu se nacházejí a učitelé, kteří v těchto školách učí, jsou registrováni pod Generální učitelskou Radou (*General teaching Council*). Ve Skotsku je celkem třicet dva regionů, největší z nich Glasgow, nejmenší na Orknejských ostrovech.

Pro Skotsko je také typické zřizování komunitních rad (*Community Councils*), které fungují pod místními úřady. Tyto komunitní rady mají být organizace s širokým polem působnosti, jejímž prostřednictvím mohou místní společenství předložit svá stanoviska, návrhy. Tyto návrhy a stanoviska jsou poté konzultovány s místními úřady. Důležité je zmínit, že komunitní rady nejsou politická zařízení a pracovníci těchto rad pracují dobrovolně bez nároku na finanční odměnu (Education and Training in Scotland, 2005, s. 10)

V roce 2003 vyšel zákon o komunitním plánování. (*Community Planning Act 2003*) Komunitní plánování je v podstatě proces podporování a povzbuzování k práci a efektivnímu partnerství mezi místními orgány a jinými subjekty veřejného, dobrovolného a soukromého sektoru. Je to zastřešující rámec, ze kterého by měla vznikat nová partnerství a iniciativy. Jedná se o klíčový mechanismus pro rozvoj komunitního vzdělávání a vzdělávání vůbec (Scottish Executive, 2004, s. 1).

3. Skotský vzdělávací systém

Již v úvodních kapitolách o terminologii a základních údajích o Skotsku jsme naznačili, že v oblasti vzdělání a školních institucí můžeme zaznamenat velkou různorodost. Skotsko se vyznačuje velmi specifickým systémem, který se vyvíjel již od středověku.

V této kapitole je dán důraz především na vzdělávací kontext, který zahrnuje seznámení s historickými okolnostmi vytváření systému a současným pohledem na skotskou vzdělávací politiku. Jsou zde zmíněny cíle vzdělávání a národní priority. Okrajově jsou uvedeny i nejvýznamnější školské zákony. Hlavní část kapitoly je věnována novému kurikulu CfE a jednotlivým stupňům vzdělávání, jež jsou členěny dle mezinárodní standardní klasifikace pro vzdělávání ISCED (dále jen ISCED). V závěru kapitoly je seznámení s problematikou evaluací a hodnocení.

3.1 Kontext vzdělávání

Historie skotského vzdělávacího systému sahá až do středověku. Již ve středověku existovaly ve Skotsku školy, které byly zakládány církvemi. Ze 17. století pochází také zřejmě nejstarší školský zákon na světě upravující zřizování škol v každé farnosti a zajišťující fixní plat každému učiteli (*The Education System in Scotland*).

Významným přelomem pro skotské školství byl rok 1872, kdy vyšel zákon o vzdělávání. Hlavním zřizovatelem škol již nebyly církve, ale moc přešla do rukou školních rad (*School Boards*). Zůstala zde však možnost vzdělávání v náboženské škole. Devine (2012, s. 401) o tomto zákoně hovoří jako o symbolu moci a přijetí toho, že stát má hlavní zodpovědnost za vzdělávání svých občanů.

Zákon zmiňujeme zejména proto, že v platnost vešla všeobecná vzdělávací povinnost dětí ve věku 5-13 let a požadavek na to, aby všichni učitelé byli pro svoji profesi vzděláni. Bezplatné základní vzdělávání bylo představeno v roce 1890.

Celé dvacáté století bylo pro Skotsko ve znamení probíhající reformy, jež je znatelná do současné doby. Římskokatolické školy mající ve Skotsku dlouhou tradici, se staly součástí veřejného sektoru školství v roce 1918. V roce 1922 se oddělení pro Skotské vzdělávání (*Scottish Education Department*) přesídlilo z Londýna do Edinburghu. Tímto se hovoří o

definitivním rozdělení anglického a skotského školství, které se vydalo odlišnou cestou (Education and Training in Scotland, 2005, s. 19-20).

Na základě zákona z roku 1936 [*Education (Scotland) Act 1936*] dochází také k jasnému vymezení primárního vzdělávání. Celková délka primárního vzdělání činí 7 let, tj. 5 až 12 let věku.

Současné vzdělávání ve Skotsku prošlo zejména v posledních deseti letech velkými změnami. V roce 2002 se uskutečnila Národní debata o podobě vzdělávání (The National Debate on Education 2002). Debaty se zúčastnilo více jak dvacet tisíc lidí. Jednotlivé návrhy vzešlé z této debaty byly analyzovány nezávislou skupinou výzkumníků z University of Edinburgh. Lidé odpovídali na obecné otázky, které se zaměřovali na to, proč je vzdělání důležité, co by se měly děti učit, jak, popřípadě kde, a také se měli zamyslet nad tím, jak dětem pomoci na cestě jejich vzděláváním. Tato poslední otázka je důležitá v kontextu komunitního a dalšího vzdělávání. Mnohé z nápadů byly transformovány do podoby současného CfE.

Názor obyvatel na vzdělávání vždy byl a je pro Skotsko významný. Neustále měnící se společnost vyžaduje, aby lidé vyjádřili své potřeby, a aby byli odpovědní za vlastní vzdělávání. Od Skotského vzdělávacího systému se tedy očekává, že bude podporovat autonomii jednotlivců a zároveň je vybaví dovednostmi a připraví je na role, které společnost vyžaduje (Education and Training in Scotland, 2005, s. 24).

3.2 Vzdělávací politika

Ve Skotsku se díky decentralizaci objevuje jistá autonomie ve vzdělávací politice. Vzdělávání je postaveno na tradičních hodnotách, jako je rovnost přístupu ke vzdělávání a rovnost příležitostí, rozvoj potenciálu všech občanů nebo demokratické řízení společnosti.

Základní principy skotského vzdělávání jsou uvedeny v zákoně o standardech na skotských školách z roku 2000 (*Standards in Scotland's Schools etc. Act 2000*), a také v dokumentu Ambiciózní, excelentní školy z roku 2004 (*Ambitious, Excellent Schools*). Jednotlivé principy tvoří základní kámen pro pedagogickou praxi.

„Vzdělávání ve Skotsku by mělo být zaměřeno na celkový rozvoj osobnosti, nadání a rozumových i fyzických schopností dítěte či mladého člověka v co největší možné míře.“
(Standards in Scotland's Schools etc. Act 2000)

Významným principem je nadále to, aby existovala možnost přístupu ke studiu ve vyšším či dalším vzdělávání i pro ty, kteří nemají dostatečné finanční zázemí. Od druhé světové války dochází proto ve Skotsku k neustálému zvyšování volných míst v dalším a vysokoškolském vzdělání a pozornost je také věnovaná komunitnímu vzdělávání pro dospělé a mládež. Další principy⁴ (Ambitious, Excellent Schools, 2004) jsou:

- **Dosažení úspěchu.** Zvýšit úroveň dosaženého vzdělání ve všech školách, a to zejména v základních dovednostech čtenářské a matematické gramotnosti.
- **Rámec pro učení.** Podporovat a rozvíjet dovednosti učitelů a sebekázeň žáků tak, aby docházelo ke zlepšení školního prostředí a tím zajištění vhodných podmínek pro učení.
- **Inkluze a rovnost.** Podpořit rovnost a pomoci každému žákovi k získání vzdělání. Zvláštní ohled je třeba věnovat žákům se zdravotním postižením a speciálními vzdělávacími potřebami. Podporovat gaelštinu a dalších menšinové jazyky.
- **Hodnoty a občanství.** Spolupracovat s rodiči na tom, aby žáci respektovali sami sebe navzájem a aby respektovali i ostatní členy komunity a společnosti, ve které žijí. Naučit žáky povinnosti a odpovědnosti občanství v demokratické společnosti.
- **Učení pro život.** Vybavit žáky základními dovednostmi, postoji a umění se přizpůsobit podmínkám se neustále měnící společnosti; podporovat ctížádostivost a tvořivost.

Kromě výše zmíněných principů je skotské vzdělávání podrobeno řadě školských zákonů (*Education [Scotland] Acts*), jež jsou vydávány Skotským parlamentem (*Scottish Parliament*). Zákony jsou zaměřeny především na organizaci vzdělávacího systému a jeho administraci. Dávají také pravomoci vybraným institucím zabývajícím se inspekcemi na školách⁵.

⁴ Další informace o principech ve skotském vzdělávání jsou dostupné v elektronické knize vydané Skotskou vládou. Dostupné na: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2003/12/18654/30569>

⁵ Jednotlivé instituce provádějící inspekce na školách jsou zmíněny v druhé kapitole, přesněji v podkapitole o sociálně-politických údajích.

Pro bližší vhléd uvádíme některé zákony a předpisy⁶ (Education Legislation 2013):

- **Školský zákon z roku 1980** a jeho dodatky (*Education [Scotland] Act 1980*). Tento zákon stanovuje základní právní rámec pro poskytování vzdělávání ve Skotsku, včetně povinností místních orgánů a práv rodičů; upravuje také vzdělávání dětí se speciálními potřebami.
- **Školský zákon z roku 1992 o dalším a vysokoškolském vzdělávání** (*Further and Higher Education [Scotland] Act 1992*). Stanovuje změny v organizaci dalšího a vysokoškolského vzdělávání.
- **Školský zákon z roku 1996** (*Education [Scotland] Act 1996*). Zákon ustanovuje zavedení nového vyšetřovacího orgánu, tj. Skotského úřadu pro kvalifikace (Scottish Qualification Authority – SQA). Tento úřad má na starost akreditace a udělování kvalifikací.
- **Školský zákon z roku 2000 – O standardech na skotských školách** (*Standards in Scotland's Schools etc. Act 2000*). Zákon ustanovuje povinnost místních orgánů (*local authorities*) zajistit, aby vzdělávání bylo zaměřeno na rozvoj osobnosti, nadání a rozumových i fyzických schopností dítěte nebo mladého člověka v co největší možné míře.
- **Zákon o skotských školách a zapojení rodičů z roku 2006** (*Scottish Schools Parental Involvement Act 2006*). Zákon si klade za cíl usnadnit rodičům zapojení se do vzdělávání svého dítěte, a zapojení se ve škole svého dítěte obecně.
- **Zákon na podporu zdraví a výživy na skotských školách z roku 2007** (*Schools - Health Promotion and Nutrition [Scotland] Act 2007*). Zákon ukládá povinnost škol zajistit to, aby všechny školy podporovaly zdraví svých žáků. O školu podporující zdraví se jedná v případě, že poskytuje aktivity a zařízení, které podporují fyzické, sociální, duševní a emocionální zdraví a pohodu žáků.

⁶ Všechny zákony z oblasti školství jsou dostupné online na webových stránkách Dostupné ná: <http://www.legislation.gov.uk/browse/scotland>

Kromě výše uvedených zákonů existuje celá řada dalších doplňujících zákonů a předpisů pro specifické oblasti skotského školství. Jedná se například o zákony o komunitním vzdělávání nebo zákony a předpisy pro učitele na skotských školách.

V současné době se skotské školství soustředí na to, aby všechny školy (primární i sekundární) fungovaly jako komunitní. Komunitní školy mají za cíl zvýšit úroveň na školách a zároveň podporovat sociální inkluzi. I když neexistuje žádný jednotný model pro integrované komunitní školy, většina škol vzájemně spolupracuje s týmem odborníků poskytujících širokou škálu služeb, včetně vzdělávání, sociální práce, podpory rodiny a výchovy ke zdraví (Education and training in Scotland, 2005, s. 22).

V souvislosti s komunitními školami existuje i program Nové komunitní školy (*New Community Schools – NCS*). Tento program je součástí širší strategie skotské vlády v oblasti sociálního začleňování. Mezi základní zásady tohoto programu patří prevence, koordinace a inovace. (Evaluating the New Community Schools Initiative in Scotland 2000)

Hlavními cíli tohoto programu (Key Findings from the National Evaluation of the New Community Schools Pilot Programme in Scotland 2000) jsou:

- modernizace škol a podpora sociálního začleňování,
- včasný zásah za účelem odstranění překážek v učení a maximalizace potenciálu každého dítěte,
- uspokojování potřeb každého dítěte,
- zvýšení rodičovského a rodinného očekávání a účast rodičů na vzdělávání svých dětí.

Pro vzdělávací politiku jsou důležité srovnávací studie Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále jen OECD) a Mezinárodní průzkum znalostí studentů (dále jen PISA). Vzhledem k tomu, že implementace nového kurikula, jejíž důležitou součástí je komunitní vzdělávání a rozvoj (CLD), proběhla v nedávné době, nemůžeme analyzovat její úspěšnost. V současných debatách o podobě vzdělávání ale narážíme na specifický rys skotského vzdělávacího systému, a to jistou nerovnost žáků z hlediska socio-ekonomického statutu, na kterou upozorňuje i mezinárodní šetření OECD. Děti ze sociálně slabšího prostředí

jsou méně úspěšní, opouštějí školy dříve, a pokud pokračují ve studiu, studují na nižším akademickém stupni (OECD, 2008, s. 15-16).

3.3 Kurikulum

Skotské kurikulum, tzv. Kurikulum pro excelenci (*Curriculum for excellence – CfE*), je hlavním vzdělávacím programem, který byl vyvíjen řadu let ve spolupráci s odborníky, učiteli, rodiči, ale i širokou veřejností. Představuje nový způsob práce, v němž je snaha transformovat skotské vzdělávání a dosáhnout excellence na skotských školách (tj. nejvyšší kvality)⁷. Jedná se o jednotné a provázané kurikulum pro všechny děti ve věku 3-18 let. Ve srovnání s předešlým kurikulem poskytuje mnohem větší volnost učitelům i samotným žákům (Ježková, 2010, s. 109).

CfE bylo vyvíjeno v jednotlivých etapách a v současné době je již plně implementováno na skotských školách (následování kurikula není však povinností). Pro pochopení proto ve stručnosti uvádíme zásadní milníky reformy (Process of change 2009):

- **2002 – Národní debata o podobě vzdělávání**⁸ (*National Debate of Education*).
- **2003 – Založení pracovní skupiny pro revizi kurikula** (*Curriculum Review Group*). Tato skupina měla na starost identifikaci nových klíčových principů, které měly být aplikovány do nového kurikula. Zároveň se skupina inspirovala zahraničními výzkumy a při tvorbě vycházela z globální, lokální i ekonomické situace ve Skotsku.
- **2004 – Vydání publikace Kurikulum pro Excelenci** (CfE) obsahující základní cíle a principy.
- **2005 – Období výzkumu a revize stávajícího kurikula.**

⁷ Se změnou kurikula jako první přišli učitelé primárních škol, kteří cítili, že využívání progresivních metod je v rozporu se starým kurikulem. Jednotlivé výstupy a cíle kurikula byly taktéž v rozporu se současnými požadavky společnosti 21. století. K učitelům primárních škol se záhy přidali i učitelé sekundárních škol. Požadovali nová pravidla pro udělování kvalifikací. Z těchto důvodů bylo zavedeno nové kurikulum, které se snaží reagovat na požadavky vzdělávání ve 21. století (A short history of Curriculum for Excellence 2011).

⁸ Informace o této debatě byly již uvedeny v podkapitole kontext vzdělávání na začátku 3. kapitoly.

- **2006 – Vydání programového dokumentu s názvem *Progress and Proposals*.** Tento dokument charakterizoval základní rysy nového kurikula a specifikoval změny, které nové kurikulum mělo přinést.
- **2007-2008 - Zveřejnění očekávaných výstupů pro různá věková období a činnosti vedoucí k naplnění cílů.** Učitelé se měli k jednotlivým výstupům a činnostem vyjádřit, popřípadě reflektovat pozitiva či negativa.
- **2008 - Analýza připomínek učitelů k pracovním verzím.** Přípomínky jednotlivých učitelů byly analyzovány týmem výzkumníků z University of Glasgow. Ti pokračovali v procesu zdokonalování a dalšího vývoje.
- **2009 – Vydání nových kurikulárních směrnic (*Curriculum Guidelines*) a počátek implementace.**

Za revizi CfE a další inovace zodpovídá vládní organizace zvaná *Education Scotland*⁹. Ta vypracovala základní úrovně a principy, na základě kterých je poté vytvořeno i celé kurikulum. CfE je děleno do 4 úrovní (*levels*). Děti a mladí lidé by měli procházet a přecházet jednotlivými úrovněmi. Úrovně jsou koncipovány tak, že někteří mohou dosáhnout úrovně dříve a někteří později. Vše je otázkou individuálních potřeb žáka. Tabulka s jednotlivými úrovněmi je v příloze [1].

Základní principy CfE jsou poté významné z hlediska evaluace a hodnocení. Jedná se o tyto principy:

- **Výzva a potěšení (*challenge and enjoyment*).** Všechny děti by měly být pro učení motivovány. Vzdělávací aktivity by měly vést k aktivnímu učení a kreativitě.
- **Šíře (*breadth*).** Celé kurikulum by mělo být organizováno tak, aby poskytovalo širokou škálu zkušeností. Tyto zkušenosti by poté děti měly využít a nadále rozvíjet nejenom uvnitř třídy, ale i vně školy.

⁹ Education Scotland (dále jen ES) je vládní organizace, která hraje klíčovou roli ve skotském vzdělávání. Má na starost podporu inovace ve skotském vzdělávacím systému, provádění externích evaluací a zavádění všech potřebných změn, které vyplynou z legislativního, ekonomického i sociálního vývoje ve skotské společnosti. ES vznikla sloučením Learning and Teaching Scotland - LTS (bývalá vládní organizace), dále Inspektorátu vzdělávání Jejího Veličenstva (Her Majesty's Inspectorate of Education – HMIe) a přebere některé další funkce prováděné nyní ministerstvem školství, resp. vládou (Maršák, Pastorová, 2012, s. 9).

- **Růst** (*progression*). Prostřednictvím vzdělávacího programu by mělo docházet k postupnému pokroku v učení dětí. Kurikulum je proto koncipováno tak, aby stavělo na již získaných zkušenostech. Děti by také měly mít možnost postupovat svým tempem vyhovující jejich potřebám a schopnostem.
- **Hloubka** (*depth*). Děti by se měly prostřednictvím širokého spektra vzdělávacích aktivit rozvíjet jednotlivé druhy myšlení a postupně nabývat hlubších intelektových schopností a dosahovat vyššího stupně porozumění.
- **Individuální přístup a možnost výběru** (*personalisation and choice*). Vzdělávací program by měl reagovat na individuální potřeby dětí a podporovat jejich konkrétní nadání a talent.
- **Spojitosť** (*coherence*). Všechny vzdělávací aktivity by měly vést k takovým zkušenostem, které jsou vzájemně propojené. Děti by měly jasně chápat vazby a spojitosti mezi tím, co se ve škole učí.
- **Významnost** (*relevance*). Děti by měly pochopit účel svých aktivit. Měly by vidět hodnotu toho, co se učí a jeho význam pro jejich život v současnosti a do budoucna.

Aspirací CfE je nadále vytvořit podmínky pro to, aby si mladí lidé pomocí vzdělávání rozvíjeli své znalosti a dovednosti, jež budou potřebovat pro život. Tyto znalosti a dovednosti by tedy měly vést k vytvoření tzv. *capacities* neboli schopností¹⁰, které můžeme označit jako hlavní cíle vzdělávání:

- úspěšný žák (*successful learner*),
- sebevědomý jedinec (*confident individual*),
- zodpovědný občan (*responsible citizen*),
- efektivní přispěvatel (*effective contributor*).

¹⁰ Bližší seznámení se základními schopnostmi je dostupné na webové stránce organizace *Education Scotland*: <http://www.educationscotland.gov.uk/thecurriculum/whatiscurriculumforexcellence/thepurposeofthecurriculum/>

Jednotlivé schopnosti je možné dát do souvislosti s českými kompetencemi, jež by žák měl v průběhu vzdělávání nabýt. Stejně jako v českém vzdělávání je rozvíjení kompetencí celoživotním procesem mající svůj počátek v předškolním vzdělávání, tak i ve Skotsku je rozvíjení tzv. *capacities* rozloženo do jednotlivých období vývoje. K rozvoji pak napomáhají tzv. *experiences* (zkušenosti). Zkušenosti, kterých žáci nabývají, jsou zakotveny ve vzdělávacích oblastech (*curriculum areas*), mezioborovém učení (*interdisciplinary learning*), étosu školy (*ethos and life of the school*) a speciálních příležitostech podporující rozvoj osobnosti (*opportunities for personal achievement*).

CfE obsahuje celkem 8 vzdělávacích oblastí. Každá ze vzdělávacích oblastí určitým způsobem naplňuje výše uvedené schopnosti. Vzdělávací oblasti nepodléhají časové strukturaci. Je na jednotlivých školách a učitelích, jakým způsobem budou rozvíjet dané schopnosti. CfE přímo vybízí ke kreativnímu uchopení a přemýšlení nad možnostmi progresivního učení. (Curriculum areas and subjects 2014)

V CfE se setkáme s těmito oblastmi (Curriculum for Excellence, 2004, s. 53):

- 1) **Umění** (*expressive arts*)
- 2) **Zdraví a duševní pohoda** (*health and wellbeing*)
- 3) **Jazyky** (*languages*)
- 4) **Matematika** (*mathematics*)
- 5) **Náboženská a mravní výchova** (*religion and moral education*)
- 6) **Věda** (*science*)
- 7) **Společenské vědy** (*social studies*)
- 8) **Technické vědy** (*technologies*)

Bezesporu zajímavou oblastí je Náboženská a mravní výchova. V českém kurikulu se tato oblast neobjevuje. Na běžných českých školách se s náboženskou výchovou setkáváme ve formě volitelných předmětů. Ve Skotsku je Náboženská a mravní výchova povinnou součástí. Z tohoto důvodu je v CfE specifická část věnující se mravní a náboženské výchově v katolických školách. Za obsah vzdělávání je na těchto školách zodpovědná Katolická vzdělávací komise, anglicky *Catholic Education Commission* (dále jen CEC). Skotská vláda

pracuje ve spolupráci s touto komisí na vývoji pokynů pro katolické školy v souladu s hodnotami, cíli a zásadami CfE. V katolických školách se používá pro název vzdělávací oblasti náboženská výchova, nikoli náboženská a mravní výchova (Curriculum for Excellence, 2004, s. 230).

Základem pro učení je poté mezioborové učení, tzv. *interdisciplinary learning*. Kromě jiného zde byla zavedena témata „napříč učením“ – globální občanství, podnikání ve vzdělávání a finanční vzdělávání. Ta korespondují s našimi průřezovými tématy., která mají za cíl propojit učivo z několika oblastí. Jsou povinnou součástí základního vzdělávání.

„Vzdělávací program by měl zahrnovat prostor pro učení za hranice jednotlivých vzdělávacích oblastí, aby děti a mladí lidé mohli nacházet spojení mezi různými oblastmi učení. Mezioborové učení je založené na seskupení zkušeností a výsledků v rámci i napříč oblastmi učiva a může poskytovat relevantní, podnětné a cenné zkušenosti. Díky mezioborovému učení se prohlubuje porozumění. Vzdělávací program se tak stává soudržnějším a smysluplnějším. Díky tomuto přístupu mohou školy také využít spolupráce s různými partnery, kteří podporují a obohacují studijní zkušenosti dětí a mladých lidí a snaží se je tak zapojit do fungování společnosti.“ (Curriculum for excellence: building the curriculum 3, 2008, s. 21)

Kromě mezioborového učení je důležitý étos školy a příležitosti podporující rozvoj osobnosti (jedná se především o spolupráci či členství v mládežnických organizacích atd.). Školy by měly podporovat pozitivní klima a vytvářet prostředí, ve kterém se rozvíjí přátelské vztahy a kde se sdílejí společné hodnoty. Významný je pocit sounáležitosti. Všechny tyto aspekty jsou spojeny s komunitním vzděláváním. Již od útlého věku se děti učí být členy komunity. V českém kurikulu není komunitě věnována taková pozornost.

3.4 Struktura a stupně vzdělávání

Jak bylo zmíněno v úvodu diplomové práce, struktura skotského vzdělávacího systému se liší od systému anglického, waleského, či irského. Tradičně byl skotský vzdělávací systém zaměřený na větší množství studovaných předmětů, zatímco v ostatních částech UK se kladl důraz na větší hloubku studovaných předmětů. V současné době je povinná vzdělávací povinnost od 5 do 16 let. Celková struktura je graficky znázorněná v příloze [2].

3.4.1 Preprimární vzdělávání

Preprimární vzdělávání je v současné době ústředním bodem politických debat ve Skotsku. Vláda se snaží o prosazení dostupného a alespoň částečně bezplatného preprimárního vzdělávání. Prioritou je podporovat rodiny ve studiu a práci a umožnit jim tak umístit dítě do předškolního zařízení.

Preprimární vzdělávání ve Skotsku je označováno jako *Early Years* a odpovídá úrovni 1 v CfE. Dle mezinárodní klasifikace ISCED je označováno jako ISCED 0. Je určeno primárně dětem od tří let, ale vstup do předškolního vzdělávání je umožněn dětem i mladším tří let. Pro děti mladších tří let je vydaný speciální dokument *Early Years Framework* obsahující veškeré informace o rozvoji dítěte v těchto letech, výzkumy, doporučení a rady, které mají být oporou a základem pro CfE.

Vzdělávání je zajišťováno místními úřady ve spolupráci s dobrovolníky a soukromým sektorem. Vzdělání je v tomto období nepovinné. Nárok na bezplatné předškolní vzdělávání mají všechny tříleté a čtyřleté děti. Těmto dětem by primárně mělo být uvolněno místo v předškolním zařízení, pokud o to rodiče požádají. Bezplatné předškolní vzdělávání je upraveno zákonem [*Children and Young People (Scotland) Act 2014*]. Celkem mají děti nárok na 600 hodin bezplatného vzdělávání ročně. To činí cca 16,5 hodin týdně.

Cílem předškolního vzdělávání je podpořit děti ve věku od dvou do pěti let v učení, hraní a celkovém rozvoji osobnosti. Vzdělání by mělo být založeno na učení, které systematicky probíhá v zařízení tomu určeném a zároveň se jedná o takové vzdělávání, jež by mělo dítě připravit na školu (Pre-School Education 2015).

Obsah vzdělávání je dán kurikulem. Každá z oblastí kurikula obsahuje výstupy (*outcomes*), tedy to, co by se děti v dané oblasti měly naučit. Hlavním heslem pro předškolní vzdělávání je učení hrou. Na základě kurikula tedy učitelé tvoří specifický program, dle kterého rozvíjejí děti v daných oblastech. Jednotlivé výstupy jsou zaznamenávány a konzultovány s rodiči dětí. Před vstupem dětí do základní školy se sdílí informace o pokroku dětí se základní školou. Pro vstup do základní školy se nedělají žádné speciální testy.

V roce 2010 bylo ve Skotsku registrováno celkem 4125 zařízení poskytující péči v tomto věkovém období, z toho poté 2615 zařízení, které patří pod správu místních úřadů (Statistics on Pre-School and Childcare 2010).

Jednotlivé instituce poskytující preprimární vzdělávání jsou (Free Early Learning and Childcare 2014):

- 1) Mateřská škola pod správou místního úřadu** (*a local authority nursery school*)
- 2) Speciální třída fungující v rámci základní školy** (*a nursery class in primary schools*)
- 3) Soukromá nebo denní mateřská škola** (*a local authority or private day nursery*)
- 4) Soukromá mateřská škola** (*private nursery school*)
- 5) Dětský kroužek** (neformální typ mateřské školy), (*playgroup*)
- 6) Registrovaný hlídač dětí** (*Registered childminder*)
- 7) Komunitní dětská centra** (*Community childcare centres*)

Výše zmíněné instituce musí být registrované pod Inspektorátem péče (*Social Care and Social Work Inspection Services*) a pod Inspekci Jejího Veličenstva. Jsou povinné řídit se CfE a specifickým heslem „učení hrou“. V souvislosti s tím jsou také centra povinné dodržovat základní standarty péče¹¹ (*Care Standards for Early Education.*)

3.4.2 Primární vzdělávání

Primární vzdělávání má ve Skotsku dlouhou tradici. Odehrává se ve velkém množství institucí a je zde nejvíce zřetelná dualita veřejného a soukromého sektoru a také dualita v oblasti náboženských a sekulárních škol. V této části je kladen důraz především na státní sektor.

¹¹ Celkem hovoříme o 12 základních standardech. Mezi nejdůležitější patří osobní zdraví a bezpečné prostředí. Dětem by tak mělo být poskytnuto prostředí, které vyhovuje hygienickým podmínkám a které pozitivně stimuluje jejich osobnost. K dispozici by měly mít i dostatek místa zajišťující to, že se učí hrou. Ke standardům týkající se osobního zdraví patří poskytování zdravé a vyvážené stravy, ale i bezpečná komunikace a přátelské vztahy. (National Care Standards 2009)

Tento úsek vzdělávání odpovídá úrovni 1 a 2 v CfE¹² (*level 1 a level 2*). Dle mezinárodní klasifikace se jedná o úroveň ISCED 1. Jednotlivé ročníky bývají označovány jako P1 – P7. Celková délka primárního vzdělávání tedy činí sedm let a vzdělávání je v tomto období povinné.

Děti jsou do primárního vzdělávání přijímány většinou v pěti letech, ale může se stát, že do ročníku P1 nastoupí dítě, které nedosáhlo pěti let. V praxi se jedná o děti narozené mezi polovinou srpna, kdy začíná školní rok, a koncem února¹³. Nejsou zde žádná omezení či vstupní testy, které by dítě před vstupem do povinného vzdělávání muselo splnit (Eurydice, 2011, s. 3).

Rodiče dětí mohou dle zákona z roku 1980 [*Education (Scotland) Act 1980*] vybrat pro dítě školu, kterou chtějí navštěvovat, i když se škola nenachází v místě jejich bydliště. Místní úřad (*Education authority*) mající na starost správu škol, je povinen žádosti se zabývat.

Primární školy jsou obvykle otevřeny po 190 dní v roce a obvyklý počet vyučovacích hodin je 25 hodin týdně (se sníženým počtem hodin pro první ročníky). Průměrný počet žáků ve třídě na základě výzkumu z roku 2010 je 23 žáků (Eurydice, 2011, s. 3).

V obecné rovině je cílem primárního vzdělávání poskytnout dětem široké základní vzdělání, které zahrnuje schopnost psaní, čtení a počítání. Významné je především zaměření na jejich duševní zdraví a pohodu. Náboženská výchova a gaelština (v oblastech, kde se gaelsky mluví), jsou jedinými povinně předepsanými předměty. Významnou součástí primárního vzdělávání je i zapojení do života komunity a étosu školy. (Education and Training in Scotland, 2005, s. 68)

Na základě údajů skotské vlády z prosince roku 2014 bylo ve Skotsku celkem 2056 primárních škol (Schools 2014). Setkáváme se s těmito typy základních škol:

1) Státní školy poskytující primární vzdělávání (*state – funded primary schools*)

¹² Úroveň 1 v CfE je pro ročníky P1 – P4; úroveň 2 končí v ročníku P7 (Curriculum for Excellence, 2004, s. 4)

¹³ Organizace školního roku ve Skotsku se liší dle toho, zda se jedná o soukromou či státní školu. Všeobecná organizace školního roku 2014/2015 je uvedena v příloze[3].

- 2) **Soukromé školy poskytující primární vzdělávání** (*independent schools*) (na těchto školách se platí nemalé školné, často následují anglické kurikulum (NC), a také vycházejí z různých alternativních směrů - Montessori, Waldorfská pedagogika)
- 3) **Konfesijní školy poskytující primární vzdělávání** (*denominational schools*, někdy také pojem *faith school*) (nejčastěji se setkáváme s katolickými školami, *catholic schools*)
- 4) **Speciální školy poskytující primární vzdělávání** (*Special schools*) (určeny dětem se specifickými potřebami)
- 5) **Domácí vzdělávání** (*Home Education*)

3.4.3 Sekundární vzdělávání

Stejně jako u primárního vzdělávání, tak i zde se setkáváme s velkým množstvím institucí poskytující sekundární vzdělávání. Sekundární vzdělávání je ve Skotsku dělené na nižší sekundární vzdělávání ISCED 2, které je povinné (v CfE úroveň 3 a 4), a dále vyšší sekundární vzdělávání ISCED 3, které již povinné není (v CfE tzv. úroveň *senior phase*).

Skotské děti přecházejí do sekundárního vzdělávání obvykle ve dvanácti letech (o rok později nežli v Anglii). Ročníky bývají označovány jako S1 – S4. Ročníkem S4 skotští žáci završují povinné vzdělávání (věk šestnáct let). Na rozdíl od Anglie mohou skotské děti pokračovat ve vyšším sekundárním vzdělávání (ISCED 3) ve stejné školní instituci. Většinou se jedná o dvouleté studium označované jako S5 a S6. Jinou možností je studium na některé ze škol poskytující vyšší sekundární odborné vzdělávání. Školy poskytující sekundární vzdělávání se většinou nazývají *high school* či *academy*, méně často poté *secondary schools* či *grammar schools* (Ježková, 2010, s. 63).

Pro vstup do sekundárního vzdělávání nejsou vyžadovány speciální přijímací zkoušky, pokud se jedná o státní školu. Soukromé školy (*independent schools*) mají své vstupní požadavky, které se liší dle jednotlivých škol. Některé soukromé sekundární školy si vytvářejí své vlastní testy (*entrance exams*), některé předkládají uchazečům tzv. *common entrance* (zkratka CE).

Obecně platí, že cílem sekundárního vzdělávání je poskytovat takové vzdělávání, jež připravuje žáky na místo ve společnosti, a které je v souladu s jejich osobním, sociálním a

profesním přáním a které vyhovuje očekáváním rodičů, budoucích zaměstnavatelů a poskytovatelů terciálního vzdělávání. Ve vyšším sekundárním vzdělávání je zvláštním cílem vybavit žáky z hlediska odborného a připravit je pro studium v terciálním vzdělávání. (Education and Training in Scotland, 2005, s. 81)

Obsah vzdělávání je dán CfE. Žáci se vzdělávají ve všech vzdělávacích oblastech kurikula. Platí, že první tři ročníky S1, S2 a S3 jsou více obecné a poslední ročník S4 je do určité míry specializovaný. Žáci si tak mohou vybrat z několika předmětů, ve nichž se chtějí profilovat a ze kterých chtějí skládat zkoušky. (New qualification outline 2014)

Od školního roku 2013/2014 ve Skotsku funguje nový systém kvalifikací a zkoušek, který je uvedený v příloze [4]. Žáci sekundárních škol se dle CfE učí až do ročníku S3, než přichází do úrovně *senior phase* (tedy ročníku S4). V této úrovni vykonávají zkoušky a orientují se na dosažení národních kvalifikací. Národní kvalifikace jsou v souladu s principy a cíly CfE. (Curriculum for Excellence overview 2015)

Žákům je nabídnuta široká škála kvalifikací¹⁴. Nejběžnější zkouškou, kterou žáci v patnácti či šestnácti letech vykonávají, jsou tzv. *Nationals*. Tyto zkoušky mají několik úrovní, pro ukončení nižšího sekundárního vzdělávání žáci vykonávají *Nationals 4* nebo *Nationals 5*. Celkem je zkouška skládána z 8 předmětů.

Pokud se žáci rozhodnou pro studium na univerzitě, je nutné vykonat zkoušku zvanou *Higher* či nově *Advanced Higher*. Zkoušku *Highers* vykonávají žáci obvykle na konci ročníku S5 a výsledky z této zkoušky slouží pro vstup na univerzitu. Více běžné je ale setrvat na sekundární škole až do ročníků S6 a vykonat zkoušky *Advanced Highers*. (New qualification outline 2014)

Jiný systém kvalifikací se pak může objevit u soukromých škol. Tyto školy se ve velké míře řídí anglickým Národním kurikulem (NC), a proto se jednotlivé názvy zkoušek liší.

Dle poslední aktualizace dat Skotské vlády z roku prosince 2014 je ve Skotsku celkem 364 sekundárních škol. (Schools 2014). Setkáváme se poté s těmito sekundárními školami:

¹⁴ Správu a zajišťování kvalifikací má na starost organizace SQA – *Scottish qualifications authority*. Ta vymezuje 12 základních úrovní kvalifikací. Nejnižší a nejsnadnější označená číslem 1 a nejvyšší a nejnáročnější označená číslem 12. Zkoušky *Nationals* odpovídají úrovni 3 – 5, *Highers* odpovídají úrovni 6 a *Advanced Highers* jsou na úrovni 7.

- 1) **Státní školy poskytující sekundární vzdělávání** (*state funded secondary schools*)
- 2) **Soukromé školy poskytující sekundární vzdělávání** (*independent secondary schools*)
- 3) **Konfesijní školy poskytující sekundární vzdělávání** (*denominational secondary schools*)

3.4.4 Postsekundární vzdělávání

Do této kategorie patří vyšší sekundární vzdělávání poskytující přípravu pro budoucí zaměstnání, tzv. *further educational college*. Tyto vyšší střední školy mají buď obecné zaměření (zde většinou hovoříme o posledních dvou letech sekundární školy S5 a S6) nebo mohou být zaměřené na přípravu pro budoucí povolání. Dle mezinárodní klasifikace se jedná o úroveň ISCED 3 a 4.

Na tzv. *college* mohou skotské děti vstoupit ve věku šestnáct let a výše. Musí mít ukončené povinné vzdělávání, které zahrnuje sedm let primární školy a čtyři roky sekundární školy. Další požadavky pro přijetí stanovují jednotlivé školy. Požadavky se mohou lišit také dle jednotlivých kurzů (*courses*).

Tyto školy mají významné místo ve skotském vzdělávání. Připravují občany pro práci v nejrůznějších pracovních odvětvích, a podílejí se tak na ekonomickém růstu země. Nejpopulárnějšími odvětvími jsou zdravotnictví, péče a technologie. Celkem 28 % dětí, které dokončí povinné vzdělávání, putuje na některou z *college*. Školy se snaží o to, aby do svých řad přijímaly i ty, jejichž sociální zázemí je na nízké sociální úrovni, nebo ty, kteří vyžadují speciální péči. Školy spolupracují s regionem, ve kterém působí a také s budoucími zaměstnavateli (Colleges Scotland Key facts 2014, s. 3-10).

Jednotlivé kurzy se liší svou délkou a náročností. Kurzy mohou být uskutečňovány v denní i distanční formě. Existuje celá řada kvalifikací, jež lze získat. Pro příklad uvádíme některé z nich:

- **Scottish Vocational qualifications (SVQ)**. Jsou prakticky zaměřené a navrženy pro odvětví jako průmysl, obchod či vzdělávání. Tyto SVQ kvalifikace jsou děleny do 5 úrovní dle obtížnosti (A guide to SVQs 2015).

- **PDA qualifications.** Tyto kvalifikace jsou určené především pracujícím lidem, kteří usilují o profesionální rozvoj.

3.4.5 Terciální vzdělávání

Terciální vzdělávání poskytují univerzitní i neuniverzitní instituce. Jedná se celkem o devatenáct autonomních vyšších vzdělávacích institucí, tzv. *Higher Education Institutions* (HEIs). Řadíme mezi ně univerzity (*universities*) a *colleges*. Specifickou skupinu tvoří konzervatoře (*conservatoires*). Dle mezinárodní klasifikace se jedná o úroveň ISCED 5 a 6.

Všechny vyšší vzdělávací instituce jsou financovány skotskou vládou. Za financování je zodpovědná Skotská finanční rada (*Scottish Funding Council – SFC*), nevládní organizace založená v roce 2005.

Terciální vzdělávání je ve Skotsku na vysoké úrovni. Celkem 5 skotských univerzit se pohybuje mezi nejlepšími univerzitami na světě (nejznámější *St. Andrews a University of Glasgow*) (QS World University Rankings 2014).

Skotské univerzity nabízejí studijní programy jak v pregraduální, tak v postgraduální úrovni. Všechny programy se vyznačují silným teoretickým zázemím a směřováním do praxe (Scotland's universities 2014).

V pregraduální úrovni lze studovat tyto programy (Guide to our degrees 2015):

- **Čtyřletý program** (*four – year undergraduate degree*). Jedná se o velmi specifický program, ve kterém u studentů dochází k postupné specializaci. Tento program někdy bývá nazván zlatým standardem univerzitního vzdělávání. Často je také označován jako *Honour degree*.
- **Bakalářské programy.** Jedná se o tříleté programy. Dle studovaného oboru poté studenti získávají titul bakalář (např. BSc – *Bachelor of Science*)
- **Magisterské programy.** Jedná se o pětileté studijní programy, které bývají zakončené titulem magistr (MA – např. MInf – *Master of Informatics*)

Postgraduální úroveň nabízí studium těchto programů:

- **Magisterské programy.** Jde o většinou jednoleté studijní programy. Navazují na pregraduální úroveň, tudíž vstupním požadavkem pro studium těchto programů je vystudovaný obor v pregraduální úrovni. Specializují se na prohlubování znalostí v daném oboru. Jsou plně kompatibilní s Boloňským procesem.
- **Doktorské studijní programy.** Jsou určeny studentům, kteří vystudovali magisterský program v postgraduální úrovni, a jež se chtějí věnovat výzkumu ve své studované oblasti. Po ukončení studia získávají titul PhD.

Instituce dalšího vzdělávání a tzv. *college* jsou dalšími institucemi poskytující vyšší vzdělávání. Setkáváme se zde s velkým množstvím programů, které jsou prakticky zaměřené. Mnohé z college umožňují získání kvalifikací a diplomů na vyšší úrovni. Jedná se především o tyto kvalifikace:

- **Higher National Qualifications (NQ).** Jsou navrženy tak, aby vyhovovaly potřebám zaměstnavatelů jak na lokální tak mezinárodní úrovni. Obsahem kurzů jsou jak teoretické, tak praktické schopnosti a dovednosti. Kurzy jsou většinou jednoleté (HNCs) či dvouleté (HNDs) a jsou napříč různými odvětvími (administrativa, informatika, cestovní ruch a další).

3.5 Problematika hodnocení a evaluace

Hodnocení a evaluace hraje významnou roli ve skotském vzdělávání. Na rozdíl od ČR je ve Skotsku na hodnocení kladen velký důraz a systém evaluací a hodnocení je mnohem složitější. Ve skotském kontextu hovoříme především o inspekcích, autoevaluacích a mezinárodních srovnávání žáků (Ježková, 2010, s. 113).

Jednotlivé inspekce a audity mají na starost tři hlavní instituce:

- **Inspektorát** zabývající se měřením kvality poskytované péče a naplňování standardů v předškolním vzdělávání (*Social Care and Social Work Improvement Scotland – SCSWIS*).
- **Školní Inspekce jejího Veličenstva** provádějící inspekce na všech skotských školách a v komunitním vzdělávání. (*Her Majesty's Inspectorate of Education*)

- **Skotský úřad** pro zjišťování kvality vysokoškolského vzdělávání (*the Scottish office of the Quality Assurance Agency for Higher Education*).

Každým rokem probíhají ve Skotsku inspekce, které mají za cíl kontrolovat kvalitu vzdělávání a poskytovaných služeb. Inspekci podléhají nejenom všechna školská zařízení, ale i poskytovatelé komunitních služeb, dobrovolnická zařízení a místní orgány, které tyto instituce a centra (popřípadě organizace) spravují. (Introduction to Inspection 2014)

Obecným cílem inspekci je zlepšení v dané instituce či zařízení. Inspekce ve školních zařízeních jsou legislativně zakotveny v několika zákonech [*Joint Inspection of Children's Services and Inspection of Social Work Services (Scotland) Act 2006*], a také *Standards in Scotland's Schools etc. Act 2000*. Obecně se školní inspekce zabývá tím, jak se děti, studenti či mladí lidé učí a zda dosahují ve svém učení úspěchu. Nadále se zaměřují na vzájemnou spolupráci zaměstnanců a podporu dětí v jejich učení. Mezi důležité faktory pro zjištění kvality patří i to, zdali se všechny děti, zaměstnanci a ostatní pracovníci podílejí na zlepšení komunity, v níž žijí. V neposlední řadě se prověřují i naplňované cíle a celkové směřování školy (School Inspection 2014).

Proces inspekce bývá většinou několikadenní. Po navštívení daného zařízení je většinou sepsán protokol (*report*), který je dostupný široké veřejnosti a publikován na webových stránkách organizace *Education Scotland*.

Kromě inspekci se ve Skotsku provádějí tzv. sebehodnocení neboli autoevaluace (*self-evaluation*). Jedná se o dobrovolný proces, jehož cílem je zlepšit kvalitu poskytovaných služeb a zkvalitnit práci školských orgánů (*educational authorities*) (Validated self-evaluation 2014).

Reflexe a sdílení na úrovni školy, ale i v partnerství s ostatními školami je pro Skotské vzdělávání cestou, jak dosáhnout hesla „*learning together*“ (učíme se společně). Jednotlivé školy a školská zařízení se pomocí autoevaluaci mohou vzájemně inspirovat a pomoci si¹⁵.

Skotsko jako součást UK se účastní i mezinárodních šetření v oblasti vzdělávání. V mezinárodním šetření PISA¹⁶ z roku 2012 dosáhli skotští žáci lepších výsledků

¹⁵ Zajímavostí v oblasti autoevaluaci je dokument zvaný „Jak dobrá je naše škola?“ (How good is our school?). Tato publikace je věnovaná sebehodnocení založeném na kritériích kvality. Má tak pomoci školám na cestě k excellenci (HM Inspectorate of Education, 2007, s. 3).

v matematice a ve čtení nežli žáci z Anglie, Walesu či Severního Irska. Celkově se Velká Británie pohybuje nad průměrem OECD (Scotland top of UK for maths and reading 2013).

Otázkou však zůstává, do jaké míry je model tohoto hodnocení a autoevaluací dobrý. Na jedné straně pomáhá zkvalitňovat školy, ale na straně druhé se mezi školami prohlubuje a vytváří konkurence, která má negativní dopad na celkový obraz vybraných škol.

¹⁶ „Projekt PISA je považován za největší a nejdůležitější mezinárodní výzkum v oblasti měření výsledků vzdělávání, který v současné době ve světě probíhá. Výzkum je jednou z aktivit Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). V současné době je do něj zapojeno 68 zemí včetně všech členských zemí OECD. Výzkum je zaměřen na zjišťování úrovně kompetencí patnáctiletých žáků, kteří se ve většině zúčastněných zemí nacházejí v posledních ročnících povinné školní docházky. Je koncipován tak, aby poskytoval tvůrcům školské politiky v jednotlivých zemích všechny důležité informace o fungování jejich školských systémů“ (Pisa 2012).

4. Komunitní vzdělávání ve Skotsku

Komunitní vzdělávání ve Skotsku dotváří celkový pohled na skotský vzdělávací systém. Nelze jej chápat odděleně jako specifické téma vstupující do systému vzdělávání, ale jako oblast vzdělávání, která má v daném systému své místo.

Jak upozorňuje McConnell (2013, s. 1), termíny komunitní rozvoj popřípadě komunitní vzdělávání odkazují především na praxi dvou zemí: Skotska a Winsconsinu ve Spojených Státech Amerických (dále jen USA). Ačkoli je komunitní vzdělávání světovým fenoménem, je pozoruhodné, že tyto termíny stále nemají své pevné místo v politice či strategických dokumentech vyspělých států světa.

Vezmeme-li v potaz to, že úspěch vzdělávání je závislý na zodpovědnosti jednotlivců, ale i na tom, zda jednotlivci těží ze spolupráce s ostatními¹⁷ (řešení problémů, sdílení zkušeností), pak by téma komunitního vzdělávání mělo být neopomenutelnou součástí každého vzdělávacího systému.

Úvodní část kapitoly je věnována historickému kontextu a současné podobě komunitního vzdělávání. Stručně jsou nastíněny cíle, principy a hlavní oblasti, ve kterých je komunitní vzdělávání zakotveno. Další část je věnována komunitní škole, implementaci komunitního vzdělávání na jednotlivých stupních a také spolupráci školy s obcí, škol mezi sebou, spolupráci školy s rodiči a jinými organizacemi.

4.1 Historický kontext komunitního vzdělávání

Historie komunitního vzdělávání ve Skotsku je úzce spjata se vzděláváním dospělých. Ze začátku 19. století jsou dochované zmínky o tzv. večerních třídách pro obchodníky. Tyto třídy byly vytvořeny ve snaze reagovat na nové potřeby rozvíjející se industriální společnosti.

V první polovině 20. století byl znatelný především rozvoj mládežnických spolků (*youth organizations*), které vznikaly pod již existujícími organizacemi dobrovolného sektoru (YMCA, Skautská organizace a další). Významným přelomem jsou 50. a 60. léta 20. století, kdy vznikl program Nová Města (*New towns*) vedoucí k představení toho, co je to podpora

¹⁷ Počátky těchto myšlenek můžeme nalézt u Davida Huma popřípadě Johna Deweyho. Oba zastávají názor, že společnost je pro člověka důležitá a má na jednotlivce nemalý vliv (Scottish Community Education Council, 1996, s. 6).

komunit a komunitní rozvoj. Následně vznikl Program na rozvoj komunit (*Community Development programme – CDP*). Měl především poskytovat péči a podporu těm nejchudším obyvatelům a taky těm, kteří žili v přelidněných částech velkých průmyslových měst.

Termín komunitní vzdělávání se dostal do povědomí široké veřejnosti v roce 1975, kdy vyšla publikace o vzdělávání dospělých známá pod názvem *Alexander report: Challenge of Change*. Na základě této publikace se vzdělávání dospělých (*adult education*) stává jedním z aspektů komunitního vzdělávání a spolu s prací v mládežnických spolcích by mělo být začleněno do komunitních vzdělávacích služeb (History 2013).

Projekty a kurzy pro dospělé navazovaly na myšlenky slavného Paula Freiereho, známého především díky jeho pedagogice utiskovaných. Souvislost s tímto myslitelem není ve Skotsku náhodná. V období rozvoje velkých průmyslových měst se tato města potýkala s velkým množstvím obyvatel. Docházelo k přelidnění a vytváření tzv. slumů. Freireho myšlenky o nutnosti povědomí a podpory dělnické třídy byly využity skotskými pedagogy. Skrze aktivní dialogy s obyvateli byly zkoumány problémy a konkrétní požadavky dělnické třídy s cílem vytvoření vzdělávacích programů, které by odpovídaly sociálním souvislostem (Paulo Freire: *Pedagogy of the oppressed and working class* 2014).

Dalším klíčovým dopadem Alexanderovi publikace bylo uvést do pohybu proces, který pravděpodobně vedl nakonec k profesionalizaci komunitního vzdělávání. Díky tomuto procesu profesionalizace začali být komunitní pracovníci vzdělávání, což vedlo v roce 1990 k vytvoření orgánu pro výcvik pracovníků komunity (*Community Education Validation and Endorsement - Ceve*). V současné době tento orgán již neexistuje, ale úkoly a zodpovědnost za výcvik pracovníků pro komunitní vzdělávání má na starost výbor zvaný *Comittee of the CLD Standards Council for Scotland* (The Approval Suite 2013).

Od roku 1990 do současné doby vyšlo několik publikací o komunitním vzdělávání. Společným rysem všech publikací je především to, že se zaměřují na všechny věkové kategorie obyvatel s cílem zlepšení kvality života v místě, kde žijí. Důraz na zlepšení kvality života se objevuje i u českých autorů Matouška (2003), Hartla (1997) či Průchy (1995).

Přelomem je poté rok 2003, kdy skotská vláda vydala publikaci zvanou *Community Learning and Development: The Way Forward*. Z názvu vyplývá, že všechny aktivity komunity jsou zahrnuté do názvu *Community Learning and Development*.

4.2 Charakteristika a principy komunitního vzdělávání

Jak jsme mohli vidět, vývoj komunitního vzdělávání¹⁸ ve Skotsku byl vždy spojen se vzděláváním dospělých. V současné době je komunitní vzdělávání ve skotském kontextu definováno jako (What is community learning and development? 2014):

- úsek vzdělávání fungující souběžně po boku školního, dalšího a vyššího vzdělávání,
- vědní disciplína využívající specifické schopnosti a dovednosti využitelné v různorodém prostředí napříč veřejným a třetím sektorem vzdělávání,
- soubor specifických aktivit využívaných v různorodém prostředí za účelem podpory a dosažení národních cílů v oblasti komunitního vzdělávání.

Jedná se tedy o profesionální způsob práce s jednotlivci a celými komunitami. Jsou posilovány především schopnosti, důvěra a hledání zdrojů a možností spojení za účelem toho, aby jednotlivci a celé komunity dokázali uchopit problémy, kterým čelí a zároveň se chopili příležitostí umožňující zlepšit kvalitu života v místě, kde žijí. (Scottish Executive 2004, s. 1)

„Komunitní vzdělávání má za cíl vytvořit pozitivní změny v životech lidí a v životě komunity skrze učení“ (Scottish Government, 2012, s. 1)

Takovéto učení je ve Skotsku organizováno skrze¹⁹ (CLD in Scotland 2015):

- 1) **Komunitní rozvoj** (*community development*)
- 2) **Práci s mládeží, rodinou** (*youth work, family learning*)
- 3) **Komunitní vzdělávání dospělých**²⁰ (*community-based adult learning*) -
- 4) **Dobrovolnictví** (*volunteer development*)

¹⁸ Pro označení komunitní vzdělávání se ve skotském kontextu užívá termínu *Community Learning and Development* – zkratka CLD.

¹⁹ Všechny uvedené oblasti nabízejí specifické učební programy a aktivity. Učební programy a aktivity jsou koncipovány tak, aby podporovaly sociální rozvoj jednotlivců a celých skupin [The Requirements for Community Learning and Development (Scotland) Regulations 2013].

²⁰ Zahrnuje i vzdělávání se v anglickém jazyce pro ty, jejichž mateřským jazykem není angličtina (*English for speakers of other languages* - ESOL)

5) **Vzdělávání znevýhodněných skupin** (*learning for vulnerable and disadvantaged groups*)

Pro efektivní učení a fungování komunitního vzdělávání byly stanoveny základní principy, které musí dodržovat každý poskytovatel komunitního vzdělávání ve Skotsku²¹:

- **Posílení** (*empowerment*). Zvyšování schopností jednotlivců a skupin k ovlivnění záležitostí, které se týkají nejenom jich, ale i celé komunity.
- **Účast** (*participation*). Pomoc lidem podílet se na rozhodování.
- **Inkluze, rovnost příležitostí a antidiskriminace** (*inclusion, equality of opportunity and anti-discrimination*). Posílení vědomí toho, že někteří lidé potřebují větší podporu k překonání překážek, jimž čelí.
- **Sebeurčení** (*self-determination*). Podpora práv lidí na jejich vlastní rozhodnutí.
- **Partnerství** (*partnership*). Zajištění zdrojů, různých dovedností a schopností a jejich efektivní využívání.

4.3 **Systém fungování komunitního vzdělávání**

Komunitní vzdělávání ve Skotsku se orientuje na tři hlavní oblasti: **rozvoj komunit a jejich plánování, vzdělávání dospělých a vzdělávání dětí a mládeže**. Protože toto členění má mnoho odpůrců, současné vládní dokumenty se zabývají komunitním vzděláváním v kontextu celoživotního vzdělávání. Nechápu tedy tyto oblasti odděleně, ale provázaně. Na rozdíl od České republiky je komunitní vzdělávání zakotveno v řadě legislativních dokumentů²² a je zde jasně viditelná struktura toho, jak systém komunitního vzdělávání funguje. Pro snadnější pochopení proto využíváme rozdělení do tří specifických oblastí s důrazem na to, že všechny mají za cíl zlepšit kvalitu života bez ohledu na věk, mají se podílet na vytvoření odolnějších komunit podporující inkluzi a vést k celoživotnímu učení.

²¹ Jednotlivé principy a jejich dodržování má na starost orgán *CLD Standards in Scotland*.

²² Jedná se především o školsko-politické dokumenty, či samostatné zákony, jejichž součástí je i poskytování komunitního vzdělávání. Školsko-politické dokumenty jsou dostupné na:
<http://www.educationscotland.gov.uk/communitylearninganddevelopment/about/policycontext.asp>

a) Rozvoj komunit a jejich plánování (*Community Capacity Building*)

Jedná se o jednu z hlavních oblastí komunitního vzdělávání ve Skotsku. Dle současných analýz je tato oblast nejméně propracovaná, ale z hlediska významnosti je oblastí klíčovou. V této souvislosti mluvíme především o komunitním plánování – tedy procesu toho, jak komunity fungují, jak spolupracují a jaké povinnosti mají.

Jednotlivé místní úřady (*local authorities*) mají na základě zákona o komunitním plánování (*Community Planning Act 2003*) povinnost vytvořit tříletý plán, ve kterém mapují potřeby komunity, hledají zdroje a možnosti zlepšení. Vytváření tohoto plánu probíhá ve spolupráci s ostatními organizacemi veřejného, soukromého či dobrovolného sektoru za účelu dosažení co největší participace²³. Cílem tohoto plánování je dosažení priorit v oblasti komunitního vzdělávání jak na národní tak lokální úrovni (Scottish Executive, 2004, s. 4).

Pro tento účel byly na základě zákona o místní politice z roku 1973 [*Local Government (Scotland) Act 1973*] zřízeny komunitní rady (*community councils*), nevládní a dobrovolné organizace, které mají za cíl spolupracovat s místními úřady a komunitami. Velikost komunitních rad záleží na geografické oblasti a počtu obyvatel. Jednotliví členové komunitních rad sdílí vize komunity a mohou předávat jednotlivé návrhy místním úřadům (Community Councils 2014).

Každá komunita se tedy na základě vytyčených priorit snaží o realizaci konkrétních programů a projektů zaměřených na rozvoj komunity (*community capacity building*). Jedná se o specifickou práci na podporu schopností a dovedností, které umožní lidem a celé komunitě dosáhnout lepší kvality života a podílet se na dalším plánování, popřípadě řízení komunitních projektů. V praktické rovině hovoříme o kurzech a školeních, které komunita poskytuje svým členům (Community Learning and Development Managers Scotland, 2010, s. 14).

Klíčovou úlohu zde hrají komunitní pracovníci (*community development workers*). Ve Skotsku se užívá synonyma *Community development worker* (*CLD worker*). Jsou to profesionální pracovníci působící v konkrétní lokalitě. Jejich úkolem je iniciovat, rozvíjet a

²³ Plán by měl reflektovat požadavky zákona O rovnosti z roku 2010 (*Equality Act 2010*). V obecné rovině jde o dodržování základních práv jednotlivců a vytvoření příležitosti pro všechny bez ohledu na věk, národní příslušnost, náboženské vyznání a další (Equality Act 2010 2014).

udržovat spolupráci mezi všemi zúčastněnými stranami (Competences for community learning and development 2015).

Ve Skotsku je komunitní vzdělávání poskytováno širokou škálou organizací (veřejných, soukromých, dobrovolnických), přes církve, samostatné místní úřady (*local authorities*), až po školy, které jsou označovány jako komunitní (tj. slouží celé komunitě). Vzhledem k tomu, že v této diplomové práci je důraz na školský kontext, budeme se v dalších podkapitolách věnovat škole jako instituci zajišťující komunitní vzdělávání a další poskytovatele zmíníme jen okrajově.

Proces plánování je důležitý z hlediska evaluace. Skotsko je typické tím, že každá oblast se potýká se specifickými problémy. Z každého tříletého plánu je v závěru vytvořena finální zpráva (*report*) obsahující údaje o tom, jak byl proces úspěšný, které organizace či orgány se do procesu plánování zapojily a s jakými výsledky. Finální zprávy jsou dostupné na webových stránkách skotské vlády (*Scottish government*).

b) Vzdělávání dospělých (Adult Education)

Vzdělávání dospělých je spolu se vzděláváním mládeže a dětí nejpropracovanější oblastí komunitního vzdělávání. Je to dáno především dlouhým historickým vývojem, o kterém bylo pojednáno v úvodu této kapitoly. Cílem je zvyšování úspěchu v učení prostřednictvím příležitostí, jež nabízí komunita. Je zde viditelná podpora celoživotního učení a důraz na tyto dovednosti:

- gramotnost (*literacy*),
- numerickou gramotnost (*numeracy*),
- komunikaci (*communications*),
- spolupráci s ostatními (*working with others*),
- řešení problémů (*problem solving*),
- informační a komunikační technologie (*information communications technology*),
- angličtina pro ty, jež není jejich prvním jazykem (*English for Speakers of Other Languages – ESOL*).

Vizi skotské vlády je zvýšit úroveň gramotnosti obyvatelů Skotska. Příležitosti pro učení by se měly lidem dostávat od útlého věku a v průběhu celého života. Skotsko navazuje na celosvětový trend, kdy zvyšování úrovně gramotnosti vede k nižší míře nezaměstnanosti (The Scottish Government 2010, s. 7).

V této souvislosti byla skotskou vládou v roce 2011 vydaná příručka *Adult Literacies in Scotland 2020*, která má být průvodcem toho, jak zlepšit úroveň gramotnosti obyvatel Skotska. Příručka vychází z četných výzkumů pořízených v posledních letech.

Bezesporu zajímavou oblastí je vzdělávání anglického jazyka pro nerodilé mluvčí. Systém ESOL je určený zejména imigrantům, uprchlíkům, pracovníkům přicházejícím z jiných zemí či žadatelům o azyl. Jak již bylo nastíněno v předchozích kapitolách, Skotsko se potýká s velkým přílivem imigrantů. Vytvořením systému ESOL dostávají tyto lidé příležitost k učení se jazyka (Scottish Executive, 200, s. 6).

c) Vzdělávání dětí a mládeže (*Learning for young people*)

Tato oblast je propojena s CfE. V současné době se tato oblast komunitního vzdělávání významně zaměřuje na boj proti chudobě a znevýhodnění. Vláda investuje zejména do podpory sociálního začleňování, celoživotního učení a pracovních příležitostí pro mládež. Dle šetření OECD má Skotsko velké množství pracovních příležitostí pro děti ve věku patnáct až devatenáct let, ale na druhé straně se potýká s tím problémem, že mnoho lidí v tomto věku není ve vzdělávání, zaměstnání či odborné přípravě²⁴ (Scottish Executive, 2006, s. 3).

Více se této oblasti budeme věnovat v následující podkapitole, kde je důraz na propojení komunitního vzdělávání s CfE a školu jako instituci poskytující komunitní vzdělávání.

²⁴ Ve Skotsku se pro mladé lidi, kteří nejsou ve vzdělávání, v zaměstnání ani v odborné přípravě, využívá termínu *NEET - Not in Employment, Education or Training*. Jednotlivé počty těchto mladých lidí se liší vzájemně dle toho, o jakou oblast Skotska se jedná (Neet Statistics 2014).

4.4 Komunitní škola

Škola jako sociální útvar je hlavním poskytovatelem vzdělávání ve Skotsku. Nemluvíme v této souvislosti ale o pouhém formálním vzdělávání, ale i vzdělávání neformálním²⁵. Díky konceptu Nových komunitních škol a kurikula CfE jsou skotské školy místem, kde se prolíná jak formální a neformální, tak zájmové a odborné vzdělávání. Skotské školy fungují mnohdy jako komunitní centra obce. Téměř v každé škole nalezneme knihovnu, sportovní areály a konferenční místnosti, které slouží všem členům komunity.²⁶

Komunitní vzdělávání je propojeno se školním vzděláváním v tak velké míře, že přispívá k naplňování cílů vymezených v CfE zejména díky partnerství jednotlivých škol a dalších organizací.

Předpokladem pro úspěšné komunitní vzdělávání je pozitivní étos a klima úcty a důvěry na základě sdílených hodnot v celé školní komunitě, včetně rodičů dětí a mladých lidí. Všichni zaměstnanci školy by tak měli přispívat prostřednictvím vytvoření bezpečného prostředí, vhodného chování a citlivého přístupu ke všem jednotlivcům. Děti a mladí lidé by se tak měli učit být členy komunity již od útlého věku a měli by si být vědomi povinností, které život v komunitě přináší (Leading the school community 2013).

Všechny aktivity a programy odehrávající se v komunitě jsou vytvářeny v souladu s principy kurikula a rozvíjejí zkušenosti žáků a mladých lidí. Díky tomuto přístupu se děti a mladí lidé zapojují do života komunity a zároveň nabývají zkušeností z jednotlivých vzdělávacích oblastí kurikula a rozvíjí svůj potenciál. Velký důraz je kladen na zdraví a duševní pohodu a podporu všeobecné gramotnosti (The role of Community Learning and Development and partnership working 2015).

²⁵ Neformální vzdělávání se uskutečňuje mimo formální vzdělávací systém (formální vzdělávání vede k dosažení určitého stupně vzdělání doloženého certifikátem, např. vysvědčením, diplomem) a nevede k ucelenému školskému vzdělání. Jedná se o organizované výchovně vzdělávací aktivity mimo rámec zavedeného oficiálního školského systému, které zájemcům nabízí záměrný rozvoj životních zkušeností, dovedností a postojů, založených na uceleném systému hodnot. Tyto aktivity bývají zpravidla dobrovolné (Neformální vzdělávání 2013).

²⁶ Pojetí skotské komunitní školy odpovídá charakteristice komunitních škol tak, jak jej popisuje Lorenzová (2001). Tím, jak komunitní škola v českém prostředí funguje, se zabývá např. Plavcová (2006), která představuje realizované projekty v rámci některých českých škol.

Implementace komunitního vzdělávání do kurikula probíhá na všech stupních škol. Jednotlivé stupně škol mají své priority v oblasti komunitního vzdělávání a jednotlivé programy a aktivity se liší i dle toho, o jakou lokální oblast Skotska se jedná. Lze ale nalézt společné témata, která se na jednotlivých stupních škol objevují.

V rámci komunitního vzdělávání je na nejnižších stupních škol (preprimární a primární vzdělávání) koncentrace především na blaho dětí a jejich zdraví (*wellbeing*). V souladu s CfE je zde silné zaměření na vzdělávání v oblasti sexuálního zdraví, fyzického a psychického vývoje dětí. Vzdělávání má i preventivní charakter. Děti jsou varovány před negativním dopadem návykových látek jako alkoholu či drog nebo se vzdělávají v oblasti zdravého stravování. Školy spolupracují s místními organizacemi²⁷ na vytváření různých projektů, které by děti obohatily v této oblasti. Poskytovatelé komunitního vzdělávání se také soustředí na děti se speciálními potřebami, děti z deprivovaných rodin či dětí imigrantů. Díky spolupráci školy, rodiny a poskytovatelů zdravotní péče je těmto dětem věnována pozornost.

Na úrovni primárního a sekundárního stupně vzdělávání je komunitní vzdělávání zaměřeno především na účast dětí a mládeže v různých mládežnických organizacích²⁸ (*youth organizations*). Děti a mladí lidé si v organizacích rozvíjejí sebedůvěru, učí se kreativnímu myšlení, spolupráci a řešení problémů. Všechny tyto dovednosti vedou zároveň k naplňování cílů vzdělávání. Mladí lidé mají přístup k široké škále aktivit. Patří mezi ně školení, programy, projekty nebo jiné komunitní aktivity zaměřující se na sportovní, umělecké či kulturní vyžití mládeže (Youth work 2013). Silně je podporována participace dětí na řešení lokálních i národních témat.

Kromě mládežnických organizací je komunitní vzdělávání na úrovni primární a sekundární školy zaměřeno na vzdělávání angličtiny jako doplňujícího jazyka pro děti, jež hovoří jiným jazykem. Škola jako poskytovatel komunitního vzdělávání má povinnost poskytnout těmto dětem speciální podporu a péči a monitorovat jejich pokroky (About supporting English as an additional language 2015).

²⁷ Nejčastější partnery v oblasti spolupráce (*partnership*) uvedeme v podkapitole spolupráce školy s jinými organizacemi.

²⁸ Práci v mládežnických spolcích má na starost organizace zvaná *YouthLink Scotland*. Respektuje a hájí zájmy jak veřejného, tak státního sektoru v oblasti práce s mládeží (The National Agency for Youth Work 2013).

Úroveň post-sekundárního a terciálního vzdělávání nabízí širokou škálu aktivit, ve kterých se škola jako poskytovatel komunitního vzdělávání angažuje. Nejčastěji se objevují témata zaměstnanosti, uplatnění, odborné přípravy a vzdělávání dospělých v oblasti informačních technologií. Takovéto aktivity nabízí školy skrze vzdělávací programy a programy dalšího vzdělávání. Absolvováním těchto kurzů získávají lidé konkrétní kvalifikace.

4.4.1 Spolupráce školy s obcí

Spolupráce obce se školou je v oblasti komunitního vzdělávání oblastí klíčovou²⁹. V předchozích kapitolách jsme naznačili, že místní úřady (*local authorities*) mají na starost správu ve svých regionech a povinnost tvorby komunitního plánu. Jsou zodpovědné za poskytování široké škály služeb včetně chodu státních škol a poskytování komunitního vzdělávání a péče. Nadále zajišťují chod kulturních či sportovních organizací, knihoven. V neposlední řadě jsou zodpovědné za zajištění sociální práce a podpory sociální inkluze (Find local council details 2014).

4.4.2 Spolupráce mezi školami

Skotské školy jsou aktivní při rozvoji partnerství s dalšími školami. Silnou vazbu zaznamenáváme především mezi školami poskytující povinné vzdělávání a vyššími sekundárními školami poskytující odborné vzdělávání. Díky této spolupráci si žáci rozvíjejí schopnosti a dovednosti potřebné pro výkon konkrétní profese.

Toto efektivní partnerství vede k (Partnership between schools and college 2015):

- vytvoření specifických příležitostí pro žáky,
- usnadnění přechodu žáků do dalšího vzdělávání,
- přípravě žáků na další úsek vzdělávání,
- obohacení kurikula o specifické oblasti,

²⁹ V ČR je spolupráce s obcí pro rozvoj komunitních škol zásadní. V praxi ale spolupráce s obcí funguje především na malých městech či venkovech, kde mluvíme o tzv. venkovských komunitních školách. Na obtížnosti spojené s realizací poukazuje Sušanka v článku Heslo budoucnosti: Komunitní škola v Učitelských novinách (2006).

- získání praktických zkušeností.

Jedním ze známých projektů jsou tzv. *Skills for work*. Jsou určeny dětem a mladým lidem sekundárních škol. Cílem těchto kurzů je umožnit získání praktických dovedností např. v oblasti stavebnictví, pohostinství či kosmetických služeb. Kurzy vylepšují pracovní vyhlídky dětí a dávají jim možnost nahlédnout do světa práce (Skills for work 2015).

Další možností spolupráce je spolupráce skotských škol spolu se školami v rozvojových zemích. Skotsko touto pomocí plní svůj závazek v boji proti chudobě tím, že podporuje dosažení rozvojových cílů tisíciletí³⁰ (*Millennium Development Goals*). Skotské školy poskytují svým africkým partnerům programy na rozvoj školy. Pomáhají i s implementací těchto programů a jejich evaluací (Scotland and International Development 2013). Do partnerských škol bývají často vysíláni žáci skotských škol, kde se věnují dobrovolnické práci.

4.4.3 Spolupráce školy a rodiny

Rodiče, pečovatelé a celé rodiny mají v životě dítěte velký význam. Jejich podpora hraje zásadní roli pro dítě na všech stupních vzdělávání³¹. Aktivní zapojení rodičů do vzdělávání svých dětí pozitivně ovlivňuje nejenom samotné žáky, ale celkovou atmosféru dané školy, a rodičům tak dává příležitost chopit se významné role. Ve Skotsku je spolupráce rodiny a školy specifikována zákonem O Zapojení rodičů z roku 2006 [*Scottish Schools (Parental Involvement) Act 2006*].

Cílem tohoto zákona je:

- zahrnout rodiče do procesu vzdělávání svých dětí,
- brát rodiče jako aktivní účastníky v životě školy,

³⁰ Na Summitu tisíciletí v roce 2000 se všech 191 členských států Organizace spojených národů zavázalo splnit do roku 2015 osm konkrétních rozvojových cílů. Rozvojové cíle tisíciletí se zabývají otázkami, jako je snížení extrémní chudoby na polovinu, zavedení školní docházky pro všechny děti a zastavení šíření infekčních nemocí, jako např. AIDS (Rozvojové cíle MDGs 2005).

³¹ V ČR poukazuje na význam rodičů a zapojení rodičů do vzdělávacího procesu Rabušicová, Šedřová, Trnková a Čiháček v publikaci *Škola versus rodina* (2004). Autoři odkazují na výzkumný projekt, který byl zaměřen na rodičovské role ve vztahu ke škole, partnerství rodičů a školy a možnostmi podpory a způsobu komunikace mezi školou a rodiči.

- přijímat názory rodičů na školní vzdělávání.

Tento zákon také klade povinnosti školy na zřízení Fóra pro rodiče či Rodičovských rad (*Parent Forum and Parent Council*). Rady a fóra dávají rodičům možnost sdílet názory ohledně vzdělávání svých dětí s vedením školy. Umožňují také podílet se na důležitých rozhodnutích školy, zlepšit komunikaci mezi zaměstnanci školy, žáky a celou komunitou.

Ve Skotsku má silnou tradici tzv. rodinné učení (*family learning*). Jedná se o učení založené na předpokladu, že rodiče jsou prvními vzdělavateli svých dětí a v této roli by měli pokračovat i v době, kdy jsou děti vzdělávány ve školních institucích. Rodiče se tedy spolu s konkrétní školní institucí (nejčastěji se jedná o mateřské školy) podílejí na vzdělávání dětí³² (Family learning 2015).

Jiným příkladem může být mezigenerační učení (*Generation working together*), na kterém se podílí celá rodina ve spolupráci s jinými organizacemi. Způsob, kdy se lidé různého věku učí společně, vede k překonání stereotypů a posílení vzájemných vztahů. Takovéto učení je základem celoživotního učení (Teaching your grandmother to suck eggs! 2012).

4.4.4 Spolupráce školy s jinými organizacemi

Education Scotland podporuje několik desítek organizací podílejících se na rozvoji komunitního vzdělávání dětí, mládeže a dospělých. Tyto vybrané organizace dostávají finanční dotace vždy na dvouleté období. Organizace napomáhají k rozvoji strategických cílů v oblasti vzdělávání.

Celkem v této diplomové práci zmiňujeme 21 organizací, jejíž spolupráce se školou je nejvíce zřetelná. Mezi tyto organizace patří (Strategic Funding Partnerships 2015):

- **Girlguiding Scotland.** Organizace dávající příležitost všem mladým dívkám a ženám na vytvoření prostoru, kde mohou být samy sebou, zažívat zábavu, vytvářet přátelské vztahy a zlepšovat místo, kde žijí. Zároveň je zde snaha o zvyšování sebevědomí a aspirací dívek a jejich angažovanost v životě komunity.

³² Nejčastěji se jedná o společné aktivity, např. společné plavání, vaření, navštěvování kulturních institucí atd. Vzdělávání může mít i charakter ryze vzdělávací, tj. společné přednášky na vybraná témata, rozvoj čtenářských dovedností a jiné (Education Scotland, 2004, s. 10 – 15).

- **Girls' Brigade Scotland.** Organizace funguje ve spolupráci se novým kurikulem CfE a poskytuje vzdělávací programy pro dívky. Jedná se o programy neformálního vzdělávání založené na křesťanských hodnotách, většinou programy osobnostního rozvoje.
- **John Muir Trust.** Charitativní organizace na ochranu přírody. Snaží se o obnovu a udržování skotské krajiny a pomocí vzdělávacích programů vzdělává a motivuje v oblasti ochrany životního prostředí.
- **Lead Scotland.** Dobrovolnická organizace se zaměřením na děti, mládež a dospělé s postižením. Zprostředkovává komunikaci, napomáhá k přístupu ke vzdělávání a organizuje řadu kurzů a vzdělávacích programů.
- **Learning Link.** Dobrovolnická organizace poskytující služby v oblasti vzdělávání dospělých a dalšího vzdělávání. Organizace se podílí na vytváření specifických vzdělávacích programů či událostí v daných komunitách a snaží se o spolupráci dalších organizací v místě komunity.
- **LGBT Youth Scotland.** Největší mládežnická organizace na podporu gayů, lesb a bisexuálů ve Skotsku. Snaží se o to, aby lidé s touto orientací nebyli vyčleňováni a aby měli dostatek příležitostí k setkávání. Cílem je plnohodnotný život v rodině, škole a komunitě. Organizace pořádá řadu konferencí pro učitele, vzdělávacích projektů pro žáky a studenty a živé chaty.
- **Scotland's Learning Partnership.** Národní sdružení usilující o rovnoprávnost a dobré vztahy mezi poskytovateli vzdělávání a těmi, jež se vzdělávají. Sdružení poskytuje neformální vzdělávání dospělých a rodin, vytváří inovativní a kreativní projekty a kampaně.
- **Scottish Community Development Centre (SCDC).** Charitativní organizace a zároveň hlavní orgán rozvoje a poskytování komunitních služeb. Pracuje napříč všemi sektory s cílem vytvoření aktivních a soběstačných komunit podporující inkluzi. Zabývá se také komunitním rozvojem, partnerstvím, výzkumem a plánováním a evaluacemi v oblasti komunitního vzdělávání
- **The Scottish Community Development Network (SCDN).** Organizace podporující všechny pracovníky, kteří podporují komunity. Jedná se o placené i neplacené pracovníky a dobrovolníky podílející se na rozvoji komunit.

- **Scottish Trades Union Congress (STUC).** Toto centrum má na starost podporu a rozvíjení obchodu ve Skotsku. Cílem je vytvoření sociální rovnosti a pracovních příležitostí. Ve spolupráci se školou toto centrum navštěvuje sekundární školy a pořádá zde přednášky na téma zaměstnanosti a možností profesního uplatnění.
- **Scottish Association of Young Farmers Clubs.** Organizace sdružující mladé farmáře po celém Skotsku a ty, jež se zajímají o skotskou přírodu. Organizace pomáhá v komunitách nejenom v souvislosti s přírodou, ale poskytuje i osobnostní rozvoj všem členům.
- **Scottish Environmental and Outdoor Education Centres Association.** Dobrovolnická organizace poskytující outdoorové vzdělávací programy pro děti, mládež a dospělé za dostupné ceny. Pro školy existují týdenní vzdělávací programy, prázdninové kluby či speciálně zaměřené aktivity na rozvoj schopností a dovedností.
- **The Boys' Brigade.** Organizace založená na křesťanských principech. Je určená chlapcům a mladým mužům po celém Skotsku. Cílem je výchova a vzdělávání k úctě, poslušnosti, sebeúctě a všem dalším vlastnostem, které křesťanství vyznává.
- **The Princes Trust.** Organizace podporující mladé lidi bez zaměstnání, mladé delikventy, neprospívající mládež a také mládež čelící sociálnímu vyloučení. Cílem této organizace je podpora a pomoc těmto lidem. Ve školách existují tzv. XL kluby. V těchto klubech mládež pracuje jako skupina na společných programech a projektech vedoucích k osobnostnímu rozvoji.
- **The Scottish Council The Scout Association.** Asociace Skautů poskytuje příležitosti pro mladé lidi ve věku šesti až dvacetipěti let. Skautové se plně zapojují do života komunity (pomoc s pořádáním akcí, úklidové služby) a jejich programy korespondují s kurikulem CfE. Díky různým vzdělávacím programům a akcím mladí lidé zažívají dobrodružství, navazují nová přátelství a rozvíjejí své schopnosti a dovednosti.
- **Woodcraft Folk.** Hnutí pro děti a mládež nabízející různé debatní kroužky, programy a aktivity. Členové se nejčastěji setkávají v hale školy, kde debatují a řeší problémy dnešního světa. Nejčastěji se jedná o globální problémy (krize,

konflikty) či problematiku environmentální výchovy. Cílem je naučit děti přemýšlet a nebýt lhostejnými ke světu a jeho problémům.

- **Dyslexia Scotland.** Organizace podporuje lidi s dyslexií a umožňuje jim bez ohledu na jejich věk a schopnosti rozvinout jejich potenciál.
- **Federation of City Farms and Community Gardens.** Organizace pracuje s komunitami na posílení jejich členů bez ohledu na věk, národnost či schopnosti. Svou práci směřuje především k znevýhodněným oblastem a snaží se o zlepšení jejich životního prostředí.
- **The Iona Community.** Křesťanská komunita bojující za mír a sociální rovnost.
- **Workers Educational Association.** Charitativní organizace poskytující vzdělávací kurzy a programy pro dospělé.
- **YWCA Scotland.** Feministická organizace podporující rovnoprávnost žen.

Ve Skotsku funguje řada dalších organizací podílejících se na rozvoji komunitního vzdělávání. Většinou se jedná o menší organizace fungující v lokální oblasti. Poskytované služby se také liší dle charakteru lokální oblasti a jednotlivých potřeb komunity.

5. Obsahová analýza

Školsko-politické a kurikulární dokumenty hrají v praxi komunitního vzdělávání významnou roli. Vzhledem k tomu, že komunitní vzdělávání není v České republice zatím intenzivně rozvinuto, jsou tyto skotské dokumenty inspirací pro české komunitní vzdělávání. Z tohoto důvodu byla jako empirická metoda zvolena kvalitativní obsahová analýza, díky které bylo možno nahlédnout na obsah daných dokumentů.

5.1 Metoda

Obsahová analýza je jednou z metod empirického výzkumu. Jednotlivé názory na obsahovou analýzu se liší dle jednotlivých autorů. Hendl (2005, s. 132) o obsahové analýze mluví jako o analýze dokumentů, které jsou součástí jak kvantitativního, tak kvalitativního výzkumu. Gavora (2010) podobným způsobem dělí obsahovou analýzu na kvantitativní či kvalitativní. Kvalitativní obsahová analýza se poté uskutečňuje nejrůznějšími způsoby, od jednoduchých rozborů obsahu až po hluboké interpretace a vysvětlení.

V této diplomové práci chápeme obsahovou analýzu ve smyslu Průchovy analýzy edukačních dokumentů. Předmětem takové analýzy mohou být mimo jiné i dokumenty vytvářené ve sféře školské politiky a školské administrativy, čemuž odpovídá charakter vybraných dokumentů v této diplomové práci.

Při tvorbě obsahové analýzy jsme postupovali tímto způsobem:

- zvolení cíle a výzkumných otázek,
- výběr dokumentů a kategorií,
- stanovení kritérií srovnání,
- popis dokumentů a jejich následná analýza z hlediska stanovených kategorií,
- interpretace výsledků a shrnutí.

5.2 Cíle a výzkumné otázky

Cílem této kvalitativní obsahové analýzy bylo zjistit, jak vybrané školsko-politické a kurikulární dokumenty reflektují jednotlivé kategorie komunitního vzdělávání, jež jsme si zvolili, a jak tyto dokumenty po obsahové stránce vypadají. Z hlediska lepší přehlednosti cílů

bylo využito Maxwellova modelu trojího typu cílů, o kterém mluví ve své knize Švaříček (2007, s. 63). Intelektuálním cílem bylo poukázat na skutečnost, že vybrané školsko-politické dokumenty tvoří základní kámen a teoretický rámec pro realizaci komunitního vzdělávání a následnou praxi. Praktickým cílem bylo získání informací, které mohou být využity při tvorbě takových dokumentů v českém prostředí a zároveň mohou zefektivnit poskytování komunitního vzdělávání v ČR. Personálním cílem bylo obohacení zkušeností výzkumníka v oblasti metodologie a srovnávací pedagogiky. Vzhledem k dlouhodobému pobytu ve skotském prostředí bylo osobně významné daný vzdělávací systém a komunitní vzdělávání prozkoumat.

Abychom dokázali splnit předem stanovené cíle, bylo potřeba zvolit jednotlivé kategorie a kritéria srovnání. Vzhledem k tomu, že jednotlivé koncepty komunitního vzdělávání a jejich realizace je ve světě odlišná, byly zvoleny takové kategorie, které se v souvislosti s komunitním vzděláváním nejčastěji objevují a které tedy nejsou závislé na konkrétní praxi dané země.

Zvolené kategorie:

- celoživotní vzdělávání (*lifelong learning*),
- komunitní rozvoj (*community development*) - tato kategorie je spojena se specifickými kódy – komunitní plánování (*community planning*), rozvoj a budování komunit (*community capacity building*),
- internacionalizace (*internationalisation*),
- inkluze (*inclusion*) – kategorii je spojena s dalšími kódy – specifické vzdělávací potřeby (*additional support needs*), minorita (*minority*), náboženství (*religion*),
- jazykové vzdělávání (*language education*),
- spolupráce (*partnership nebo collaboration*) – Termín spolupráce jsme hledali pod specifickými kódy, a to spolupráce s rodinou (*partnership with family*) a spolupráce s jinými subjekty (*partnership with other partners*),

- role učitele³³ (*role of the teacher*),
- role školy (*role of the school*).

Základním kritériem pro srovnání byl poté výskyt jednotlivých kategorií. Nešlo nám však o kvantifikaci, nýbrž formu, v jaké se objevují a také o to, v jakém kontextu jsou chápány.

Na základě stanovených cílů a kategorií byly zvolené i výzkumné otázky:

- Jakým způsobem jsou v komunitním vzdělávání reflektovány jednotlivé kategorie?
- Jakým způsobem jsou v komunitním vzdělávání reflektovány potřeby skotské společnosti?
- Jaké oblasti komunitního vzdělávání jsou ve skotském kontextu vnímány jako prioritní?
- Jak je v komunitním vzdělávání vnímána role školy a učitelů?

5.3 Vybrané dokumenty

V obsahové analýze jsme se zaměřili na ty dokumenty, které mají bezprostřední souvislost s komunitním vzděláváním. Jedná se o dva školsko-politické dokumenty a také kurikulum CfE spolu s dokumentem pro výchovu a vzdělávání dětí ve věku 0-3 let známým jako *Early Years Framework*.

Výše uvedené dokumenty jsou teoretickým rámcem, na jehož základě vychází celá řada dalších specificky zaměřených dokumentů. Ty jsou však zaměřené na již konkrétní oblast vzdělávání a nelze je tak podrobit analýze vzhledem ke všem stanoveným kategoriím.

a. CLD strategic Guidance

Tato příručka byla skotskou vládou vydána v červnu 2012³⁴. Je určena především pro ty, jež jsou zapojeni do plánování, řízení nebo poskytování služeb komunitního vzdělávání. Celková délka příručky je třináct stran. Obsahuje úvodní slovo a celkem pět kapitol a přílohy.

³³ Učitele překládáme do anglického jazyka jako *teacher*, avšak učitelé v mateřských školách a jiných předškolních zařízeních jsou překládáni jako *practitioners*.

- V úvodní části je popsán význam komunitního vzdělávání ve Skotsku. Jsou zde nastíněny i cíle komunitního vzdělávání a význam partnerství v praxi komunitního vzdělávání.
- První kapitola je věnovaná kontextu vzniku této publikace. Je zde poukázáno na probíhající reformu školství, měnící se potřeby skotské společnosti a potřebu partnerství všech poskytovatelů komunitního vzdělávání za účelem poskytování kvalitních služeb a naplňování priorit skotské vlády.
- Druhá kapitola pojednává o cílech a očekávaných výstupech komunitního vzdělávání. Zaměření je především na kvalitu života všech lidí.
- Třetí kapitola se věnuje přímo poskytování komunitního vzdělávání. Klíčovými slovy tu jsou efektivita, koordinace a spolupráce.
- Čtvrtá kapitola se zabývá zkvalitněním již poskytovaných služeb, tedy sdílením, vedením, prevencí a reflexí.
- Pátá kapitola se věnuje implementaci a podpoře při realizaci komunitního vzdělávání.

b. Working and Learning Together to Build Stronger Communities (WALT)

Tento školsko-politický dokument byl vydaný skotskou vládou v únoru roku 2004³⁵. Jedná se o dlouhodobý plán na rozvoj komunitního vzdělávání ve Skotsku zaměřující se na tři specifické oblasti: vzdělávání dospělých, mladých lidí a obecný rozvoj komunitního vzdělávání. Obsahuje předmluvu ministrů a dále se skládá z celkem 4 hlavních částí a příloh obsahujících praktické ukázky realizace projektů komunitního vzdělávání. Celková délka tohoto dokumentu činí čtyřicet dva stran.

- V předmluvě je poukázáno na význam komunitního vzdělávání a dlouhou tradici tohoto vzdělávání na celém území Skotska, ale i celé UK. Ministři vybízí ke

³⁴ Vznikla z důvodu reakce na probíhající kurikulární reformu. Vzhledem k tomu, že vzdělávání by mělo nabízet dostatek příležitostí pro všechny a probouzet v lidech touhu vzdělávat se, komunitní vzdělávání tu hraje zásadní roli.

³⁵ Vznikl z důvodu podpory komunitního vzdělávání. To má dle skotské vlády zásadní roli při dosahování národních priorit v oblasti celoživotního vzdělávání, sociální inkluze a podílí se na celkovém zkvalitňování veřejných služeb.

zkvalitnění komunitního vzdělání, které chápou jako součást celoživotního učení, prostřednictvím efektivního komunitního plánování.

- První část se věnuje obecným definicím termínů z oblasti komunitního vzdělávání a národním prioritám v oblasti komunitního vzdělávání.
- Druhá část se obecně zabývá komunitním plánováním. Řeč je především o efektivitě a spolupráci jednotlivých organizací s cílem posílení komunit a angažovanosti jejich členů.
- Třetí část poukazuje na problematiku komunitního plánování a spolupráce. Řeší se zde především zodpovědnost za vytváření plánů na rozvoj komunit, posilování partnerství mezi organizacemi a úloha místních úřadů (*local authorities*).
- Čtvrtá část se zabývá poskytováním profesionálních služeb v oblasti komunitního vzdělávání. Do této kategorie patří vzdělávání a školení pracovníků komunitního vzdělávání, zvyšování manažerských schopností vedoucích pracovníků, pravidelná evaluace a reflexe činnosti.

c. Curriculum for Excellence

Oficiální kurikulární dokument, který byl vydán Skotskou vládou v roce 2004. Jedná se o jednotné a provázané kurikulum pro děti ve věku 3 – 18 let. Následování kurikula není ze zákona povinné. Skládá se z několika částí, úvodu, ve kterém je kurikulum představeno, dále části o odpovědnosti všech, kdo s kurikulem pracují a částí seznamující s jednotlivými vzdělávacími oblastmi. Celková délka kurikula je 317 stran.

- V úvodu je vysvětleno, co je to kurikulum a jak jej chápat. Jsou zde vysvětleny také základní pojmy, které jsou v kurikulu obsaženy.
- Druhá část je určena především všem, kteří pracují s kurikulem. Jejich cílem je zaměření na tři základní oblasti, zdraví a duševní pohodu a všeobecnou gramotnost. Veškeré učení (ať už ve škole, či učení v komunitě či jiném prostředí) by mělo vždy podporovat zdraví a duševní pohodu a rozvíjet všeobecnou gramotnost. Každá tato kategorie je zde poté podrobněji představena.
- Třetí část se věnuje jednotlivým vzdělávacím oblastem a očekávaným cílům. Každá z oblastí je představena, jsou zde zmíněny očekávané cíle a principy a také to, jak

konkrétní vzdělávací oblast napomáhá k rozvoji základních schopností (viz. podkapitola kurikulum).

d. The Early Years Framework I a II

Oficiální školský dokument vydaný skotskou vládou v lednu 2009. Není oficiálně součástí kurikula, ale tvoří základ a teoretický rámec, na který kurikulum navazuje. Cílem tohoto dokumentu je dát dětem ve věku 0 – 3 co nejlepší start do života. Aby tento start byl úspěšný, je třeba spolupráce skotské vlády, poskytovatelů vzdělávání a dalších, kteří jsou angažováni ve vzdělávání v tomto věkovém období. Dokument je dělen do dvou publikací, první obsahuje předmluvu a poté sedm základních kapitol, a druhá část se blíže zaměřuje na popis základních bodů, které je třeba uskutečnit k tomu, aby výchova a vzdělávání byly úspěšné. Celková délka obou publikací je osmdesát tři stran (44:39).

- V úvodu tohoto dokumentu je poukázáno na kontext vzniku. Důraz je kladen na význam fyzického a psychického vývoje v tomto věkovém období a tudíž vytvoření takového prostředí, které bude tento vývoj podporovat. Úvod je také věnovaný odkazům na výzkumy z oblasti raného dětství a jejich vliv na život v dospělosti.
- První část je věnována důvodům pro investici do vzdělávání v tomto věkovém období. Hovoří se zde o raném dětství jako o základu pro vytváření schopností pro další učení. Velká část je věnována podpoře rodiny ze strany vlády a poskytování služeb v oblasti rané péče.
- Druhá část je věnována tomu, jak rodiče, komunity, poskytovatelé služeb a zaměstnanci konkrétních zařízení mohou napomoci k tomu, aby období raného dětství poskytovalo všem dětem co nejlepší start do života.
- Třetí část poukazuje na transformaci systému, jež musí proběhnout, aby bylo docíleno žádoucích změn. Poukazuje se zde především na zapojení celých komunit při poskytování služeb v oblasti rané péče. Celkem zde skotská vláda vymezuje deset bodů, které je třeba následovat.
- Pátá část je věnována dosavadním změnám, které už byly uskutečněny. Většinou jde o vytvořené programy či projekty na podporu raného dětství.

- Šestá část poukazuje na vytvoření specifických cílů, kterých je třeba dosáhnout. Jsou zde vytvořené krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé plány, na základě nichž se cíle mohou uskutečňovat.
- Sedmá část je věnována zhodnocení a reflexi toho, čeho má být dosaženo. Jsou zde vymezené indikátory, na základě kterých se posuzuje, zda činnost byla úspěšná či ne.

5.4 Obsahová analýza dokumentů

Vybrané dokumenty byly podrobeny analýze na základě stanovených kritérií. Ve všech dokumentech byly hledány zmíněné kategorie či specifické kódy, které pod danou kategorií patří a byla provedena jejich analýza. Pro větší přehlednost byly jednotlivé dokumenty označeny velkými písmeny:

A - CLD strategic Guidance

B - Working and Learning Together to Build Stronger Communities

C - Curriculum for Excellence

D - The Early Years Framework I a II

Každá z kategorií měla přidělenou konkrétní barvu. Pro vyhledávání kategorií bylo využito i počítačového programu na vyhledávání slov, který zajistil to, že žádná z kategorií nebyla přehlédnuta.

- **Celoživotní vzdělávání** (*lifelong learning*)

Tato kategorie se objevila v dokumentech A, B a C. U dokumentu D nebyly zaznamenány žádné výsledky. U dokumentů A je celoživotní vzdělávání chápáno jako základní prostředek pro to, aby jednotlivci, rodiny a celé komunity napříč Skotskem rozvinuli svůj potenciál.

Dokument B chápe celoživotní vzdělávání ve stejném kontextu. Zároveň poukazuje na to, že komunitní vzdělávání hraje důležitou roli v poskytování celoživotních příležitostí pro učení. Takovéto příležitosti jsou uskutečňovány zejména skrze vzdělávání dospělých. Dokument B mluví o celoživotním vzdělávání ve vztahu k lidem, kteří pracují v komunitním

vzdělávání. V rámci celoživotního vzdělávání by jim mělo být poskytnuto dostatek příležitostí pro další vzdělávání.

U dokumentu C je celoživotní vzdělávání dáno do kontextu se všeobecnou znalostí psaní, čtení a počítání. Celoživotní vzdělávání je tu tedy chápáno jako cílová kategorie, pro jejíž dosažení je nutná všeobecná gramotnost. Zároveň tu objevujeme i souvislost se strategií celoživotního vzdělávání *Skills for Scotland* (viz předchozí kapitola). Dokument D pouze zmiňuje význam raného dětství pro další život jedince.

- **Komunitní rozvoj** (*community development*)

Tato kategorie se objevuje ve všech vybraných dokumentech. U dokumentu C však není explicitně vymezena. Dokumenty A, B navíc obsahují specifické kódy komunitní plánování a rozvoj komunit.

U dokumentu A je poukázáno především na komunitní plánování a rozvoj komunit. Výskyt těchto kódů je dán zejména charakterem dokumentu. Komunitní plánování je zde základní prioritou pro efektivní fungování komunit. Komunitní plánování je také základním prostředkem pro poskytovatele komunitního vzdělávání.

Dokument B se soustředí především na pojem komunitní plánování. Komunitní plánování je chápáno jako proces, v němž jsou angažováni nejenom poskytovatelé komunitního vzdělávání, ale všichni občané dané komunity. Tento proces by měl vést k větší spolupráci a samostatnosti jednotlivých komunit.

Kategorie komunitní rozvoj není v dokumentu C explicitně vymezena. Nesetkáváme se zde ani se specifickými kódy. Nicméně, i zde můžeme zaznamenat souvislost s komunitním rozvojem, především v oblasti zdraví a duševní pohody. Jednotlivé školy by se měly podílet na plánování a spolupráci s ostatními poskytovateli komunitního vzdělávání a tím dosáhnout rozvoje ve zmíněné oblasti.

V dokumentu D se setkáváme s kategorií komunitního rozvoje. Komunitní rozvoj by se zde měl především soustředit na vytváření specifických programů zaměřených na rodičovství a ranou péči. Opět je zde poukázáno na roli spolupráce při komunitním plánování.

- **Internacionalizace** (*internacionalization*)

Tato kategorie není v žádném z dokumentů explicitně vymezena. Pokud však chápeme internacionalizaci jako snahu o mezinárodní porozumění, otevření se mezinárodní spolupráci, můžeme najít konkrétní prvky v dokumentech B a C.

Dokument B se internacionalizací zabývá v kontextu vzdělávání dospělých a mladých lidí. Mluví se zde o speciálních mládežnických mezinárodních projektech a mezinárodních výměnách studentů.

V dokumentu C nalezneme řadu zmínek o internacionalizaci. V kurikulu je poukaz na učení se v národním a globálním kontextu, tzv. *international education* a také na schopnost dětí být zodpovědnými občany jak na národní, tak mezinárodní úrovni.

- **Inkluze** (*inclusion*)

Inkluze se jako současný fenomén nejenom ve školství objevuje ve všech dokumentech. Forma, v níž se tato kategorie objevuje, je také jednotná. Inkluze je jedním z principů, na základě něhož komunitní vzdělávání vytváří pozitivní změny v životech lidí. Jde tu především o vytváření prostředí, které poskytuje rovnost a stejné příležitosti pro všechny bez rozdílu věku, pohlaví, rasy. Speciální pozornost je v souvislosti s inkluzí věnována lidem se specifickými vzdělávacími potřebami a lidem s postižením.

U dokumentů A, B je silné zaměření na vytváření inkluzivních komunit a v dokumentech C je inkluze zmíněna především jako všeobecný princip, na základě kterého učitelé ve školách pracují. Nejvíce je poté inkluze specifikována ve vzdělávacích oblastech náboženské a mravní výchovy a společenských vědách. V dokumentu D je inkluze zároveň jedním z indikátorů měření kvality poskytovaných služeb.

- **Jazykové vzdělávání** (*language education*)

Tato kategorie není explicitně vymezena v žádném z dokumentů. Po bližší analýze dokumentů je zde ale jazykové vzdělávání zmíněno v souvislosti se všeobecným vzděláváním jazyka (literacy), angličtinou jako dalším jazykem a vzděláváním v gaelštině.

U dokumentu A, B se jazykové vzdělávání objevuje v souvislosti se vzděláváním dospělých a vzděláváním těch, jejichž rodným jazykem není angličtina (ESOL). Jsou zde zmíněny specifické programy na podporu jazykového vzdělávání. U dokumentu B je poté přímo poukaz na vytvoření Strategie jazykového vzdělávání (*Adult Literacy Actions Plans*).

Dokumenty C, D mají více praktický charakter. U dokumentu C je jazykové vzdělávání ve specifické vzdělávací oblasti Jazyky a poté části určené pro všechny ty, kdo s kurikulem pracují (především učitelé). V dokumentu D je poté věnována speciální pozornost tomu, aby lidé měli přístup k vzdělávání bez ohledu na to, jakým jazykem hovoří.

- **Spolupráce** (*partnership or collaboration*)

Kategorie spolupráce byla zaznamenána ve všech dokumentech. Na základě jejího výskytu lze poukázat na velký význam této kategorie v komunitním vzdělávání. U dokumentu A se objevuje již v nadpisu, což poukazuje na významnost této kategorie. Spolupráce je zmíněna v kontextu s komunitním plánováním, které se neobejde bez spolupráce a partnerství poskytovatelů komunitního vzdělávání. Jedná se o jednu z priorit komunitního vzdělávání, která zajišťuje to, že komunity efektivně fungují a využívají nejrůznějších zdrojů. Objevují se zde i specifické kódy spolupráce s rodinou a spolupráce s ostatními partnery. Spolupráce s rodinou je v dokumentu A chápána především jako cílová kategorie, na kterou by se komunitní vzdělávání (tj. poskytovatelé) mělo zaměřit. Spolupráce s ostatními partnery je zmíněna v souvislosti s efektivitou komunitního vzdělávání.

Dokument B poukazuje na význam partnerství především v kontextu tvorby komunitních plánů a spolupráce s místním úřadem (*local authority*). Význam spolupráce je důležitý i z hlediska autoevaluací. Stejně jako dokument A poukazuje na spolupráci jako cílovou kategorii. Spolupráci s rodinou a ostatními partnery zmiňuje dokument B v souvislosti s konkrétními projekty spolupráce, které jsou součástí dokumentu.

Dokument C chápe spolupráci jako významnou součást vzdělávání. Na základě spolupráce školy s rodinou a jinými partnery se naplňují cíle vzdělávání. Zejména vzdělávací oblast zdraví a duševní pohody, umění, náboženské a mravní výchovy a technologií využívá spolupráce s ostatními partnery. Objevuje se zde spolupráce mezi školami navzájem. Tato spolupráce je v silném spojení se vzdělávací oblastí technologie.

V dokumentu D je poukázáno na zlepšení spolupráce především v kontextu rodiny. Vláda a místní úřady by měly rozvíjet takovou spolupráci, která povede k většímu zapojení rodičů do vzdělávání svých dětí a zlepšení schopností v oblasti péče o děti. Spolupráce s rodinou je zde představena v rámci případových studií a příkladů konkrétní spolupráce. Zároveň je zde poukaz na odlišnosti ve spolupráci v rámci různých komunit a autoevaluaci spolupráce jednotlivých partnerů.

- **Role učitele** (*role of the teacher – practitioner*)

Tato kategorie je z terminologického hlediska těžko uchopitelná. Vzhledem k tomu, že se učitelé předškolních zařízení nazývají tzv. *practitioners*, je tato kategorie explicitně obsažena pouze v dokumentu C, D. Pokud ale chápeme učitele jako osobu, která se podílí na komunitním vzdělávání, využíváme termínu *staff* nebo *practitioners*, (sem patří všichni ti, kdo se podílí na komunitním vzdělávání), je tato kategorie obsažena ve všech dokumentech.

V dokumentech A, B jsou uvedené obecné požadavky, které se kladou na pracovníky (tedy i učitele) komunitního vzdělávání. Jde především o profesionální dovednosti a schopnosti, které pomáhají řešit konkrétní problémy jednotlivých komunit. Zároveň se tito pracovníci zabývají prevencí (snižování nerovnosti mezi lidmi, mezigenerační problémy, problémy s imigrací, ...). Obecně se pracovníci podílejí na realizaci vize lepšího života ve Skotsku.

Dokumenty C, D jsou opět více praktického zaměření. Kategorie role učitele je zde více specifikována a uvedena do praktických příkladů. V dokumentu C je role učitele zmíněna především v souvislosti vytváření konkrétních školních plánů, které mají vést k naplnění cílů kurikula a v jejichž tvorbě mají učitelé velký prostor. Zároveň je role učitele zmíněna v souvislosti se vzděláváním v oblasti zdraví a všeobecné gramotnosti (čtení, psaní, počítání). Učitel je zodpovědný za plánování, realizaci a evaluaci. Je jeho povinností, aby učivo z výše uvedených oblastí bylo žákům poskytnuto.

- **Role školy** (*role of the school*)

Kategorie role školy je obsažena v dokumentech B, C, D. V dokumentu A není role školy specifikována. V dokumentu B je škola zmíněna v souvislosti s celoživotním

vzděláváním. Spolu se školami poskytujícími odborné vzdělávání, univerzitami a dalšími poskytovateli poskytují školy místo pro realizaci celoživotního vzdělávání.

Dokumenty C, D se více orientují na školu jako místo, které slouží nejenom žákům a studentům, ale celé komunitě. Škola má vytvářet vhodné prostředí, v němž se všichni žáci a studenti mají cítit šťastni, a ve kterém se jim nachází opory a pomoci. Škola jako instituce se poté podílí na komunitním plánování a doručení specifických služeb nejenom žákům, studentům, ale i širší komunitě. Školy si zároveň musí být vědomy toho, že rozhodnutí, jež učiní, musí být v zájmu všech dětí a mladých lidí. Role školy je často zmíněna v souvislosti se zdravým fyzickým, psychickým a sexuálním zdravím. V dokumentu C je věnována zvláštní pozornost katolickým školám a jejich roli při poskytování vzdělávání.

V dokumentu D je poukázáno na partnerství předškolních zařízení s rodiči a také roli školy při včasné detekci potenciálních rizik, které mohou dítě ohrozit, a jejich následné řešení.

5.5 Interpretace

Na základě provedené analýzy lze říci, že zvolené kategorie, jež se v souvislosti s komunitním vzděláváním objevují, jsou obsaženy ve většině dokumentů ve větší či menší míře. Je nutné podotknout, že výskyt a interpretace daných kategorií je odlišná u školsko-politických dokumentů zaměřených na komunitní vzdělávání, tj. *CLD Strategic Guidance* a *Working and learning together to build stronger Communities* (dále jen WALT), a kurikulárních dokumentů *kurikula CfE* a *Early Years Framework*, které jsou více prakticky orientované a často odkazují na konkrétní příklady z praxe.

Problematika celoživotního vzdělávání je obsažena ve školsko-politických dokumentech o komunitním vzdělávání a CfE. Z analýzy vyplývá, že celoživotní vzdělávání je dáno do kontextu se vzděláváním dospělých a rozvíjením specifických schopností a dovedností potřebných k výkonu konkrétní profese. Několikrát byla nalezena souvislost s rozvojem všeobecné gramotnosti (tj. čtení, psaní a počítání) a odborných dovedností. Absence této kategorie v dokumentu *Early Years Framework* je možno interpretovat tak, že celoživotní vzdělávání není prioritou v tomto věkovém období. Pro děti je důležitý především zdravý fyzický, psychický a emocionální vývoj. Mluví se zde především o poskytování pomoci při výchově a vzdělávání a vhodném působení na děti. Investice do raného dětství tedy v zásadě pozitivně ovlivňuje další život jedince, i v dospělosti.

Komunitní rozvoj je na základě analýzy prioritou v oblasti komunitního vzdělávání. Poukazují na něj všechny vybrané dokumenty, i když v kurikulu CfE není kategorie explicitně vymezena. Komunitní rozvoj je chápán jako proces, díky němuž můžeme dosáhnout samostatnosti jednotlivých komunit. Komunitní rozvoj je také v dokumentech zmiňován v souvislosti s plánováním a spoluprací. Plánování se tedy jeví jako základní prostředek, díky němuž můžeme dosáhnout rozvoje jednotlivých komunit. Jak vyplývá z úvodu interpretace, kurikulární dokumenty mluví o komunitním rozvoji v kontextu praktického využití. Jedná se o rozvoj specifické oblasti zdraví a duševní pohody, a také vytváření programů na posílení rodičovských schopností a dovedností.

Jako zajímavá kategorie se jeví internacionalizace. Bylo zjištěno, že žádný z dokumentů s tímto termínem nepracuje. Je to dáno zřejmě tím, že termín internacionalizace se do pedagogiky dostává jen velmi pozvolna a je známý především v souvislosti s internacionalizací vysokého školství³⁶. Skotské školsko-politické dokumenty se o internacionalizaci zmiňují pouze v podobě podpory mezinárodních projektů a mezinárodních výměn. V kurikulárních dokumentech je v souvislosti s internacionalizací zmíněno vyučování v globálním kontextu, tzv. *international education* a také jako cílová kategorie. Lze předpokládat, že i jednotlivé vzdělávací oblasti směřují k tomu, aby děti a mladí lidé mysleli globálně. Ačkoli existuje velké množství programů a mládežnických organizací, které se zabývají výchovou a vzděláváním v mezinárodním kontextu, vybrané dokumenty tuto kategorii blíže nespecifikují.

Inkluze je na základě analýzy další prioritní oblastí, již je ve skotském kontextu věnována pozornost, zejména poté v kurikulárních dokumentech. Zajímavé je pojetí inkluze jako indikátoru pro měření kvality poskytovaných služeb, se kterým se v českém prostředí nesetkáváme a který je zejména v souvislosti se školami důležitým faktorem. Obecným zjištěním, jež z analýzy vyplývá, je poté vytváření inkluzivních komunit, o nichž se zmiňují především školsko-politické dokumenty. Můžeme konstatovat, že výskyt této kategorie ve zmíněných dokumentech je dán velkou diverzitou, se kterou se Skotsko jako země potýká.

³⁶ Problematikou internacionalizace vysokého školství se zabývá Eva Janebová, a to konkrétně v příspěvku Vedení internacionalizace vysokých škol v časopise *Studia Paedagogica*. (Janebová, 2009)

Problematika jazykového vzdělávání je obsažena ve všech vybraných dokumentech. V kurikulárních dokumentech je dán důraz především na vzdělávání v gaelštině. Začleněním gaelštiny do kurikula je poukázáno, jak velkou roli hrají tradice a kultura ve skotském vzdělávání. Jako významné se jeví i podpora angličtiny pro ty, jejichž prvním jazykem není tento jazyk. Roli v tomto případě hraje opět velká diverzita a množství etnických minorit na území Skotska a jejich podpora. Naopak, ve školsko-politických dokumentech vidíme trend v poskytování jazykového vzdělávání především v rámci vzdělávání dospělých. Orientace je zde na gramotnost (tj. psaní, čtení a počítání) a poskytování jazykového vzdělávání ESOL.

Nejvíce propracovanou kategorií je spolupráce. Spolupráce je zásadní pro jakékoli fungování komunit. Dá se říci, že spolupráce je základním parametrem pro úspěšné komunitní vzdělávání. Nejčastěji byla spolupráce zmíněna v kontextu tvorby komunitních plánů a také v souvislosti s poskytováním služeb. U této kategorie se také vyskytl specifický kód, a to autoevaluace. Autoevaluace je dle analýzy základním předpokladem pro úspěšné fungování komunitního vzdělávání. Na základě autoevaluací dochází k neustálému zlepšování poskytovaných služeb.

Role školy a učitelů je na základě analýzy rozpracovaná především v kurikulárních dokumentech. Zde jsou učitelé zodpovědní za plánování výuky, následnou realizaci a také evaluaci. Často byla nalezena souvislost mezi učitelem a oblastí zdraví a duševní pohody. Zde učitel spolupracuje se širší komunitou a je zodpovědný za spolupráci s jinými organizacemi či partnery (psychologové a další). Vzhledem k terminologickým problémům s vymezením profese učitele nelze s jistotou říci, jakou úlohu mají ve školsko-politických dokumentech.

Škola jako poskytovatel komunitního vzdělávání je zmíněna především v kurikulárních dokumentech. Škola je zde popisována jako centrum obce. Její rolí je poté poskytovat zázemí a zároveň se podílet na komunitním vzdělávání prostřednictvím spolupráce a plánování. Tato role školy koresponduje se současným chápáním komunitní školy. Skotský kontext proto tuto skutečnost naplňuje.

5.6 Shrnutí

Na základě provedené analýzy se podařilo naplnit cíle vytyčené v úvodu a odpovědět na specifické výzkumné otázky. Cílem bylo podívat se na dokumenty z hlediska obsahu a toho, jak reflektují dané kategorie. Při analýze bylo zjištěno, že školsko-politické dokumenty

jsou více zaměřené na komunitní rozvoj a obsahují informace zejména o systému fungování komunitního vzdělávání.

Definují to, jak komunitní vzdělávání vypadá, zabývají se komunitním plánováním a významem spolupráce. Jsou zde reflektovány především kategorie celoživotního vzdělávání, komunitního rozvoje, inkluze, jazykového vzdělávání a spolupráce. Naopak, méně prostoru je v těchto dokumentech věnováno internacionalizaci. Problematika internacionalizace je zřejmě spojená s celkovým postojem UK k mezinárodní spolupráci. V posledních letech vidíme především snahu UK hájit své tradice, být více uzavřený. Jako doklad můžeme zmínit debaty o výstupu UK z Evropské Unie (dále jen EU), silící politické strany hlásající striktní podmínky pro vstup imigrantů, malý zájem o spolupráci mezi britskými školami a školami ostatních zemí v rámci mezinárodních projektů.

Role školy a učitelů je obtížně definovatelná zejména z terminologických důvodů. Kategoriím, jimž je v těchto dokumentech věnována velká pozornost, a které jsme nepředpokládali, je význam autoevaluace, zdraví a životní pohody a gramotnosti. Tyto tři kategorie jsou ve školsko-politických dokumentech často reflektovány a můžeme tak tvrdit, že ve skotském kontextu mají svůj význam.

Naopak, kurikulární dokumenty reflektují zejména kategorie inkluze, jazykového vzdělávání a role školy a učitelů. Reflexe těchto kategorií je dána charakterem dokumentů. Nicméně, pozitivní zjištění je to, že v kurikulárních dokumentech často nalézáme souvislost s komunitami či komunitním rozvojem a významem spolupráce učitelů na vytváření komunit.

Díky analýze se nám podařilo odpovědět na jednotlivé výzkumné otázky. První otázkou bylo, jakým způsobem jsou v komunitním vzdělávání reflektovány jednotlivé kategorie. Jak bylo zmíněno dříve, způsob, jakým jsou reflektovány, se liší dle charakteru dokumentů. Ve školsko-politických dokumentech se objevovaly především kategorie komunitního rozvoje, spolupráce. Jsou zde především analyzovány z hlediska významnosti pro fungování komunitního vzdělávání obecně. Kategorie zdraví a životní pohoda, gramotnost a autoevaluace už jsou chápány jako kategorie, na které je třeba se zaměřit pomocí programů a konkrétních projektů. Kurikulární dokumenty pohlíží na kategorie zdraví a duševní pohody a gramotnosti z praktického hlediska. Je zde také silný preventivní charakter.

Ve všech zmíněných dokumentech se objevují i kategorie související s potřebami skotské společnosti. Díky tomu bylo možné odpovědět na otázku, jakým způsobem jsou reflektovány její potřeby. Vzhledem k tomu, že se skotská společnost vyznačuje vysokým zájmem o tradice a kulturu, ve všech vybraných dokumentech je věnována pozornost především gaelštině a spolupráci při zachování kulturních tradic a zvyků. Gaelština tvoří samostatnou vzdělávací oblast a i v jiných vzdělávacích oblastech vidíme spojení se skotskou historií a kulturou. Vliv gaelštiny je také viditelný v oblasti médií, především televize a rádia.

Další potřebou reflektovanou ve vybraných dokumentech je vytváření inkluzivních komunit. Svědčí to o tom, že Skotsko se vyznačuje velkou diverzitou a je také v zájmu vlády, aby multikulturní společnost fungovala a nedocházelo ke zbytečným či vyhroceným střetům mezi příslušníky minorit a většinové společnosti. Z tohoto důvodu je také velkou oblastí jazykové vzdělávání, které má napomoci inkluzi imigrantů a všeobecně nově příchozím na území Skotska.

Podařilo se nám odpovědět také na otázku, jaké oblasti komunitního vzdělávání jsou vnímány jako prioritní. Současným trendem je vytváření programů dalšího vzdělávání a programů na rozvoj schopností a dovedností pro výkon konkrétní profese. V dokumentech je tento trend reflektován zejména v oblasti celoživotního vzdělávání. Zde můžeme naléznout souvislost s problémem zvaným NEET, kterému čelí skotská společnost, a na který bylo poukázáno v rámci kapitoly o komunitním vzdělávání.

Současnou tendencí v kurikulárních i školsko-politických dokumentech je investice do raného dětství, spolupráce s rodinami a rodiči. Tato problematika je reflektována zejména v kategoriích spolupráce a celoživotní vzdělávání. Rané dětství, zapojení rodičů, to vše je také součástí programů jednotlivých politických stran. Je tedy vidět vliv politiky na tvorbu těchto dokumentů. Potvrzuje se tím celosvětový trend, kdy politiky daných zemí podporují konkrétní oblasti vzdělávání a mají tím pádem vliv na podobu vzdělávání obecně.³⁷

Poslední otázkou bylo, jak je v komunitním vzdělávání vnímána role učitelů a školy. Na tuto otázku se nepodařilo zcela odpovědět a to z důvodu odlišné terminologie. Je zřejmé,

³⁷ V ČR se setkáváme s problematikou technického a humanitního vzdělávání. Diskutuje se například o zavedení školního na vysokých školách humanitního směru a naopak zproštění školního na technických oborech za účelem většího přílivu studentů na tyto obory.

že škola má v komunitním vzdělávání významnou roli, a to především jako místo, kde se komunitní vzdělávání odehrává a jako místo, kde dochází k propojení formálního a neformálního vzdělávání. Ve školsko-politických dokumentech se explicitně nemluví o učiteli. Využívá se termínu *staff*, kterým jsou označováni všichni, kdo se na komunitním vzdělávání podílejí. Můžeme tak předpokládat, že tyto dokumenty mají na mysli i učitele, kteří jsou v kurikulárních dokumentech vybízeni ke spolupráci a podílení se na rozvoji širších komunit. Na roli školy a učitelů tedy poukazují spíše kurikulární dokumenty především ve smyslu spolupráce. Učitel je díky koncepci nového kurikula nucen spolupracovat s žáky, rodiči a jinými partnery na tom, aby dosáhl vymezených cílů.

6. Závěr

Cílem diplomové práce bylo analyzovat skotský vzdělávací systém v kontextu komunitního vzdělávání. Vzhledem k tomu, že komunitní vzdělávání je součástí vzdělávání obecně, nebylo možné toto téma oddělit a analyzovat bez bližšího seznámení s demografickým vývojem a strukturou vzdělávacího systému. V komunitním vzdělávání se odráží potřeby dané společnosti a také to, jak vypadá současná demografická situace a politika dané země.

I přes obtíže s nedostatkem literatury, zejména monografií, se nám podařilo nastínění současné demografické a socio-politické situace ve Skotsku a struktury vzdělávacího systému. Informace byly vyhledávány především na webových stránkách skotské vlády odkazující na řadu elektronických publikací, podpůrných materiálů a elektronických příspěvků, a také na webových stránkách *Education Scotland* a mnohých dalších, jež se zabývají vzděláváním.

Dílním cílem diplomové práce byla analýza současného kurikula CfE, jež není doposud blíže analyzováno v žádné z publikací. Na základě podrobného vyhledávání se nám podařilo vyhledat materiály, které nám umožnily kurikulum CfE analyzovat. Vycházeli jsme především z materiálů na webových stránkách Education Scotland, a také z odborných článků věnujících se implementaci kurikula do škol.

Díky souvislostem nalezeným v rámci kapitol o demografickém vývoji a struktuře vzdělávacího systému bylo možné porozumět pojetí komunitního vzdělávání. Zde se ukázalo, že komunitní vzdělávání je chápáno jako součást vzdělávání naprosto přirozeným způsobem. Podařilo se nám analyzovat oblasti, na něž se komunitní vzdělávání orientuje a také to, jak souvisí komunitní vzdělávání s novým kurikulem.

Celkový pohled na komunitní vzdělávání nám umožnila kvalitativní obsahová analýza. Výsledná zjištění nám pomohla spojit teoretické informace s realitou a praxí komunitního vzdělávání.

Skotské vzdělávání včetně komunitního je pro české prostředí velmi inspirativní. Vzhledem k odlišnosti kultur a rozdílného historického vývoje nelze skotský model komplexně využít v České republice. Jako inspirativní považujeme rozvinutý systém

autoevaluací, který umožňuje školám reflexi, ale zároveň možnost zlepšení. Podnětem k zamyšlení je nadále terciální a další vzdělávání. Na mysli máme především existenci čtyřletých studijních oborů, o kterých se u nás vedou diskuze, a také existenci pracovních kvalifikací, jež lidé absolvují v rámci svého zaměstnání, a jež jsou směřovány zejména na praxi.

V rámci komunitního vzdělávání se jeví jako inspirativní především existence legislativních dokumentů a dalších podpůrných dokumentů. Vzhledem k této skutečnosti můžeme říci, že v českém prostředí nemá komunitní vzdělávání dostatečnou podporu, proto je těžko realizovatelné.

Další oblastí, kterou by se komunitní vzdělávání v ČR mělo inspirovat, je úloha místních úřadů v plánování a poskytování komunitního vzdělávání, a také samotné postavení školy do centra obce. Školy přirozeným způsobem spolupracují a zdá se, že to, co škola nezvládne po formální stránce, zvládne komunitní vzdělávání pomocí svých programů a projektů.

Nejdůležitějším faktorem je ovšem spoluúčast a následná spolupráce. V českém prostředí se neseťkáváme s takovou ochotou a zapojením místních organizací či občanů. Nevhodnějším prostředím se tak zdá být české venkovské prostředí, kde se komunitním školám daří nejvíce, a kde lidé mají zájem na tom, aby místo, ve kterém žijí, bylo kvalitním místem pro život.

7. Seznam použité literatury

Monografie a články

Adult Literacies in Scotland 2020: Strategic Guidance [online]. Edinburgh: The Scottish Government, 2011 [cit. 2015-02-25]. ISBN 978 0 7559 9943 9. Dostupné z: <http://www.gov.scot/Resource/Doc/339854/0112382.pdf>

Ambitious, excellent schools: our agenda for action. Edinburgh: Scottish Executive, 2004. ISBN 0-7559-4359-0. Dostupné z: <http://www.gov.scot/Resource/Doc/26800/0023694.pdf>

COMMUNITY LEARNING AND DEVELOPMENT MANAGERS SCOTLAND.
Strengthening Communities: Position Statement on Community Capacity Building.
Edinburgh, 2010.

Count us in: a sense of belonging : meeting the needs of children and young people newly arrived in Scotland [online]. Livingston: HMIe, 2009 [cit. 2014-11-11]. ISBN 978-070-5311-564. Dostupné z: http://www.educationscotland.gov.uk/Images/cuimnnus_tcm4-618947.pdf

Curriculum for Excellence: Experiences and outcomes. Edinburgh: Scottish Executive, 2004, 317 s.

Curriculum for excellence: building the curriculum 3 : a framework for learning and teaching [online]. Edinburgh: Scottish Government, 2008 [cit. 2015-02-05]. ISBN 978-075-5957-118. Dostupné z: http://www.educationscotland.gov.uk/Images/building_the_curriculum_3_jms3_tcm4-489454.pdf

DEVINE, T. M. *The Scottish nation, 1700-2007: a modern history*. 3rd ed. London: Penguin, 2012. ISBN 978-071-8193-201.

Education and Training in Scotland: National Dossier. Edinburgh: Scottish Executive, 2005. ISBN 0755945913.

Evaluating the New Community Schools Initiative in Scotland. In: SAMMONS, Pam a Sally POWER. *Institute of Education: University of London* [online]. 2000 [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00001682.htm>

Gaelic Language Plan [online]. Edinburgh: Scottish Government, 2010 [cit. 2014-11-17]. ISBN 978-075-5993-987. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2010/07/06161418/0>

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HARTL, Pavel. *Komunita občanská a komunita terapeutická*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 221 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 14. ISBN 80-858-5045-1.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

How good is our school? [online]. Livingston, 2007 [cit. 2015-02-09]. ISBN 978-0-7053-1102-1. Dostupné z: http://www.educationscotland.gov.uk/Images/HowgoodisourschoolJtEpart3_tcm4-684258.pdf

JANEBOVÁ, Eva. Vedení internacionalizace vysokých škol. *Studia Paedagogica*. 2009, roč. 14, č. 2.

JEŽKOVÁ, Věra, Dominik DVOŘÁK a Christopher CHAPMAN. *Školní vzdělávání ve Velké Británii*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010, 228 s. ISBN 978-802-4617-848.

Key Findings from the National Evaluation of the New Community Schools Pilot Programme in Scotland [online]. 2003 [cit. 2015-01-02]. ISBN 1478-6796. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2003/08/17925/24651>

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ ET AL. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 978-807-3150-044.

Literacy Action Plan: An Action Plan to Improve Literacy in Scotland [online]. 2010: The Scottish Government, 2010 [cit. 2015-02-25]. ISBN 9780755994205. Dostupné z: <http://www.gov.scot/Publications/2010/10/27084039/0>

MACAULAY, Donald. *The Celtic languages* [online]. New York: Cambridge University Press, 1992, xvii, 466 p. [cit. 2014-11-17]. ISBN 05-212-3127-2.

MARŠÁK, Jan a Markéta PASTOROVÁ. Revize kurikula ve vybraných zemích: srovnávací analýza. In: *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. 2012 [cit. 2015-01-14]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/vystupy/revize-kurikula-ve-vybranych-zemich?highlightWords=skotsko>

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 379 s. ISBN 80-717-8548-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-717-8549-0.

MCCONNELL. *Community education: the making of an empowering profession*. 2nd ed. Edinburgh: Scottish Community Education Council, 1996. ISBN 09-479-1975-9.

MCCONNELL, Charlie. Supporting People Power: Personal Reflections on 40 years in community learning and development. *Concept: The Journal of contemporary community education practice theory* [online]. 2013, vol. 4, no. 1 [cit. 2015-02-16]. DOI: 2042-6 968. Dostupné z:

<http://www.google.co.uk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=0CFYQFjAG&url=http%3A%2F%2Fconcept.lib.ed.ac.uk%2Findex.php%2FConcept%2Farticle%2Fdownload%2F217%2F196&ei=ebnhVLimCIrd7QbL1ICIBQ&usg=AFQjCNF5W4BDPpJDoyt2XdaNtd1RGdCLiA>

More Choices, More Chances: A Strategy to Reduce the Proportion of Young People not in Education, Employment or Training in Scotland [online]. Edinburgh: Scottish Executive, 2006 [cit. 2015-02-25]. ISBN 0 7559 4817 3. Dostupné z: <http://www.gov.scot/Publications/2006/06/13100205/0>

National Care Standards. Edinburgh: Scottish Government, 2009. ISBN 978-0-7559-8178-6.

PLAVCOVÁ, Hana. Jak funguje komunitní škola. *Moderní vyučování*. 2006, roč. 11, č. 2, s. 3-4.

Pre-birth to three: positive outcomes for Scotland's children and families. Glasgow: Learning and Teaching Scotland, 2010. ISBN 978-184-3991-847.

PRŮCHA, Jan. *Česko-anglický pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2005, 138 s. ISBN 80-860-7850-7.

PRŮCHA, Jan. Česká pedagogická terminologie: srovnání tří nových pedagogických slovníků. *Pedagogika*. 2001, roč. 51, č. 3, s. 369-376.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

RABUŠICOVÁ, Milada, Klára ŠEĐOVÁ, Kateřina TRNKOVÁ a Vlastimil ČIHÁČEK. *Škola a (versus) rodina*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 176 s. ISBN 80-210-3598-6

Reviews of National Policies for Education Quality and Equity of Schooling in Scotland. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2008. ISBN 978-926-4041-004.

SCOTTISH EXECUTIVE. *National priorities in education performance report 2003: national and education authority information from 2001-2002* [online]. Edinburgh: Scottish Executive, 2003 [cit. 2015-01-02]. ISBN 07-559-0896-1. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2003/12/18654/30569>

SCOTTISH EXECUTIVE. *The Scottish Executive's agenda for the most comprehensive modernisation programme in Scottish schools for a generation*. 2004. ISBN 0-7559-4359-0. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2004/11/20176/45852>

Strategic guidance for community planning partnerships community learning and development [online]. Edinburgh: Scottish Government, 2012 [cit. 2015-02-18]. ISBN 978-178-0457-758. Dostupné z: <http://www.gov.scot/Publications/2012/06/2208>

SUŠANKA, Petr. Heslo budoucnosti: Komunitní škola. *Učitel'ské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*. 2006, roč. 109, č. 29.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

The Adult ESOL Strategy for Scotland [online]. Scottish Executive, 2007 [cit. 2015-02-25]. ISBN 978 0 7559 1530 9. Dostupné z: <http://www.gov.scot/Publications/2007/05/09155324/0>

The Early Years Framework. Edinburgh: The Scottish Government, 2009. ISBN 9780755959426.

VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele: podoby vyučování a třídní management, osobnost učitele a jeho autorita, inovace ve výuce, klíčové kompetence ve vzdělávání, práce s informačními prameny, pedagogická diagnostika*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Editor Alena Vališová, Hana Kasíková. Praha: Grada, c2011, 456 s. ISBN 978-802-4733-579

WALLACE, Susan. *A dictionary of education*. Oxford: Oxford University Press, 2008. ISBN 978-019-1727-443.

Working and learning together to build stronger communities [online]. Edinburgh: Scottish Executive, 2004 [cit. 2014-11-04]. ISBN 07-559-0925-9. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2004/02/18793/32157>

WRIGHT, Sue. *Community and communication: the role of language in nation state building and European integration*. Buffalo, NY: Multilingual Matters, 2000, vii, 280 p. Multilingual matters (Series), 114. ISBN 18-535-9484-9.

Internetové a elektronické zdroje

A guide to SVQs. In: *SQA* [online]. 2015 [cit. 2015-02-08]. Dostupné z: http://www.sqa.org.uk/sqa/files_ccc/DD6824_GuideToSVQs.pdf

A short history of Curriculum for Excellence. *Fearghal Kelly: Learning and technology* [online]. 2011 [cit. 2015-01-14]. Dostupné z: <http://fkelly.co.uk/2011/08/a-short-history-of-curriculum-for-excellence/>

About supporting English as an additional language. *Education Scotland: Transforming lives through learning* [online]. 2015 [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <http://www.educationscotland.gov.uk/inclusionandequalities/additionalsupportforlearning/eal/supportingeal.asp>

Browse Legislation: Scotland. *UK Legislation* [online]. 2006 [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <http://www.legislation.gov.uk/browse/scotland>

CLD in Scotland. *Community learning and Development Managers: Scotland* [online]. 2015 [cit. 2015-02-18]. Dostupné z: <http://www.cldms.org.uk/cld-in-scotland>

Colleges Scotland Key Facts 2014. In: *Colleges Scotland* [online]. 2014 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://www.collegesscotland.ac.uk/publications.html>

Community Councils. *Representing Local Communities* [online]. 2014 [cit. 2015-02-25]. Dostupné z: <http://www.communitycouncils.org.uk/community-councils.html>

Competences for Community Learning and Development. *CLD: Standards Council for Scotland* [online]. 2015 [cit. 2015-02-25]. Dostupné z: http://www.cldstandardscouncil.org.uk/the_competences/Competences_for_Community_Learning_and_Development

Curriculum areas and subjects. *Education Scotland: Transforming lives through learning* [online]. 2014 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <http://www.educationscotland.gov.uk/thecurriculum/howisthecurriculumorganised/curriculumareas/index.asp>

Curriculum for Excellence overview. *SQA* [online]. 2015 [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: <http://www.sqa.org.uk/sqa/63150.5585.html>

Curriculum levels. *Education Scotland: Transforming lives through learning* [online]. 2014 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <http://www.educationscotland.gov.uk/thecurriculum/howisprogressassessed/stages/>

Dyslexia Scotland [online]. 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.dyslexiascotland.org.uk/>

Education. *SNP: Together we can make Scotland better* [online]. 2014 [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: <http://www.snp.org/progress/education>

Education and Training: Schools. *The Scottish government* [online]. 2013 [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Education/Schools/FAQs>

Education Legislation. *Enquire: The Scottish advice service for additional support for learning* [online]. 2013, 7.01.2013 [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <http://enquire.org.uk/what-is-additional-support-for-learning/legislation/education>

Ethos and life of the school. *Education Scotland: Transforming lives through learning* [online]. 2015 [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <http://www.educationscotland.gov.uk/learningandteaching/thecurriculum/howisthecurriculumorganised/schoolcommunity/index.asp>

Family learning. *Education Scotland: Transforming lives through learning* [online]. 2015 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.educationscotland.gov.uk/communitylearninganddevelopment/youngpeople/familylearning/index.asp>

Federation of City Farms and Community Gardens [online]. 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <https://www.farmgarden.org.uk/>

Free Early Learning and Childcare: The Basics. *Scottish Families Information Service: Information for parents and carers of children and young people* [online]. 2014 [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: <https://www.scottishfamilies.gov.uk/NationalCategoryDetail.aspx?ncid=7>

Girlguiding Scotland: We discover, we grow [online]. 2014 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.girlguidingscotland.org.uk/>

Girls' Brigade Scotland [online]. © 2010 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.girls-brigade-scotland.org.uk/>

Guide to our degrees. *The University of Edinburgh* [online]. 2015 [cit. 2015-02-08]. Dostupné z: <http://www.ed.ac.uk/studying/postgraduate/degree-guide>

History. *CLD: Standards Council for Scotland* [online]. 2013 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: http://www.cldstandardscouncil.org.uk/About_CLD/History

Inclusion and equity in CLD. *Education Scotland: Transforming lives through learning* [online]. 2014 [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: <http://www.educationscotland.gov.uk/communitylearninganddevelopment/inclusion/index.asp>

Introduction to inspection. *Education Scotland: Transforming lives through learning* [online]. 2014 [cit. 2015-02-08]. Dostupné z: <http://www.educationscotland.gov.uk/inspectionandreview/about/principles/aboutinspections.asp>

Iona Community [online]. 2011 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://iona.org.uk/>

John Muir Trust: Protecting Wild land [online]. 2013 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.jmt.org/home.asp>

Lead Scotland: Linking Education And Disability [online]. © 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.lead.org.uk/>

- Leading the school community. *The Journey to Excellence* [online]. 2013 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: http://www.journeytoexcellence.org.uk/Images/VL%20IG6%20Leading%20school%20community_tcm4-604922.pdf
- Learning Link Scotland* [online]. © 2013 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.learninglinkscotland.org.uk/>
- LGBT Youth Scotland* [online]. © 2011 - 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <https://www.lgbtyouth.org.uk/>
- National Priorities in Education. *Scottish Government* [online]. 2003 [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2003/12/18654/30569>
- Neformální vzdělávání. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR* [online]. 2013 [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/neformalni-vzdelavani-1>
- New Childcare Entitlement. *Scottish family information service* [online]. 2013 [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <https://www.scottishfamilies.gov.uk/NationalCategoryDetail.aspx?ncid=8>
- New qualification outline. *SQA* [online]. 2014 [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: <http://www.sqa.org.uk/sqa/58085.3588.html>
- Organisation of school time in Europe: Primary and secondary general education. *Eurydice* [online]. 2013 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/school_calendar_EN.pdf
- Partnerships between schools and colleges. *Education Scotland: Transforming lives through learning* [online]. 2015 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.educationscotland.gov.uk/learningandteaching/partnerships/schoolsandcolleges/index.asp>
- Paulo Freire: Pedagogy of the oppressed and working class. *The Prisma: The multicultural newspaper* [online]. 2014 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.theprisma.co.uk/2014/04/06/paulo-freire-55-years-later-pedagogy-of-the-oppressed-and-working-class-education-in-scotland/>
- Pisa Study: Scotland top of UK for maths and reading. *BBC: News Scotland* [online]. 2013 [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-25198792>
- Podrobný popis výzkumu. *PISA 2012: Program pro mezinárodní hodnocení žáků* [online]. 2011 [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: http://www.pisa2012.cz/?a=podrobny_popis_vyzkumu

Pre - School Education. *Adviceguide: self help from Citizens Advice* [online]. 2015 [cit. 2015-01-13]. Dostupné z:

http://www.adviceguide.org.uk/scotland/education_s/education_school_and_pre_school_education_s/pre-school_education_scotland.htm

Prince 's Trust: Inspiring young lives [online]. © 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z:

http://www.princes-trust.org.uk/?gclid=CI7o9c_SlsQCFabHtAodyGwANQ

Process of change. *Education Scotland: Transforming lives through learning* [online]. 2009 [cit. 2015-01-14]. Dostupné z:

<http://www.educationscotland.gov.uk/thecurriculum/whatiscurriculumforexcellence/howwasthecurriculumdeveloped/processofchange/timeline.asp>

QS World University Rankings. *Top Universities: Worldwide university rankings* [online].

2014 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2014#sorting=rank+region+=+country+=+faculty+=+stars=false+search=>

Rozvojové cíle MDGs. *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 2005 [cit. 2015-02-27].

Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zaber/?i=205>

SCDN: *Scottish Community Development Network* [online]. 2014 [cit. 2015-03-07]. Dostupné

z: <http://www.scdn.org.uk/home/4582727922>

Scotland and International Development. *Link Community Development: Improving the quality of education in Africa* [online]. 2013 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z:

<http://www.lcdinternational.org/country/scotland>

Scotland's Learning Partnership [online]. © 2012 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z:

<http://www.salp.org.uk/>

Scotland's universities. *Study in Scotland* [online]. 2014 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z:

<http://www.studyinscotland.org/scotlands-universities/>

Scottish Community Development Centre [online]. 2013 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z:

<http://www.scdc.org.uk/>

Scottish Council of Independent Schools [online]. © 2012 [cit. 2015-03-26]. Dostupné z:

<http://scis.org.uk/>

Scottish Local Government. *COSLA* [online]. 2014 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z:

<http://www.cosla.gov.uk/scottish-local-government>

Scottish Outdoor Education Centres [online]. © 2011 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z:

<http://www.soec.org.uk/>

- School Inspection. *The Journey to Excellence* [online]. 2014 [cit. 2015-02-09]. Dostupné z: http://www.journeytoexcellence.org.uk/videos/video_tcm4531858.asp
- Scouts Scotland [online]. © 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.scouts-scotland.org.uk/>
- Skills for Work. *Education Scotland: Transforming lives through learning* [online]. 2015 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.educationscotland.gov.uk/nationalqualifications/about/skillsforwork.asp>
- STUC: Scottish Trades Union Congress [online]. 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.stuc.org.uk/>
- Teaching your grandmother to suck eggs!. *Generations working together* [online]. 2012 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://generationsworkingtogether.org/resources/teaching-your-grandmother-to-suck-eggs>
- The Approval Suite. *CLD: Standards Council for Scotland* [online]. 2013 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: http://www.cldstandardscouncil.org.uk/Approval_of_training/The_Approval_Suite
- The Boys' Brigade: the adventure begins here* [online]. 2011 - 2013 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.boys-brigade.org.uk/>
- The National Agency for Youth Work. *Youth Work Changes Lives* [online]. 2013 [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <http://www.youthlinkscotland.org/Index.asp?MainID=7274>
- The National Debate on Education: The Best for all our Children. In: *The Scottish Government* [online]. 2002 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/158359/0042897.pdf>
- The role of Community Learning and Development and partnership working. *Education Scotland: Transforming lives through learning* [online]. 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: http://www.educationscotland.gov.uk/resources/c/genericresource_tcm4756813.asp
- Understanding the curriculum as a whole. *Education Scotland: Transforming lives through learning* [online]. 2014 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <http://www.educationscotland.gov.uk/thecurriculum/whatiscurriculumforexcellence/understandingthecurriculumasawhole/index.asp>
- United Kingdom (Scotland). *Eurypedia* [online]. 2013 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/United-Kingdom-Scotland:Overview>
- Universities and Colleges. *The Scottish government* [online]. 2014 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Education/UniversitiesColleges>

UKIP wins first parliament seat in landslide victory. *Reuters* [online]. 2014 [cit. 2014-11-04]. Dostupné z: <http://uk.reuters.com/article/2014/10/10/uk-britain-politics-idUKKCN0HX2H420141010>

Validated self-evaluation. *Education Scotland: transforming lives through learning* [online]. 2014 [cit. 2015-02-09]. Dostupné z: <http://www.educationscotland.gov.uk/inspectionandreview/validatedselfevaluation/index.asp>

WEA: *Part - time adult education for everyone* [online]. © 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.wea.org.uk/>

What is Curriculum for Excellence. *Education Scotland: Transforming lives through lives* [online]. c 2014 [cit. 2014-10-09]. Dostupné z: <http://www.educationscotland.gov.uk/thecurriculum/whatiscurriculumforexcellence/index.asp>

What is community learning and development?. *Education Scotland: Transforming lives through learning* [online]. c 2014 [cit. 2014-10-09]. Dostupné z: <http://www.educationscotland.gov.uk/communitylearninganddevelopment/about/whatisclde.asp>

Woodcraft Folk [online]. © 2010 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://woodcraft.org.uk/>

Young Farmers: • *Scottish Association of Young Farmers* [online]. © 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.sayfc.org/>

Youth Work. *The Scottish Government* [online]. 2013 [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <http://www.gov.scot/Topics/People/Young-People/families/youth-work-participation/youth-work>

YWCA: *Scotland* [online]. © 2011 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.ywcascotland.org/>

Statistiky

NEET Statistics. *The Scottish Government* [online]. 2014 [cit. 2015-02-25]. Dostupné z: <http://www.gov.scot/Topics/Statistics/Browse/Labour-Market/LANEET>

High Level Summary of Statistics: Population and migration. In: *The Scottish Government: Statistics* [online]. 2014 [cit. 2014-11-04]. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Statistics/Browse/Population-Migration/TrendPDF>

Statistical Bulletin: Key Results on Population and Ethnicity. In: *Scotland's Census 2011* [online]. 2011 [cit. 2014-11-04]. Dostupné z: <http://www.scotlandscensus.gov.uk/documents/censusresults/release2a/StatsBulletin2A.pdf>

Statistics Publication Notice: Education and Training Series: Pre-School and Childcare Statistics. Edinburgh: The Scottish Government, 2010. ISBN 978 0 7559 9652 0. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/326162/0105080.pdf>

Zákony a jiné legislativní dokumenty

Skotsko. Education (Scotland) Act 1980. In: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/44/contents.1980>

Skotsko. Education (Scotland) Act 1996. In: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/43/contents.1996>

Skotsko. Equality Act 2010. *NHS Health Scotland* [online]. 2014 [cit. 2015-02-25]. Dostupné z: <http://www.healthscotland.com/equalities/equalityact.aspx#duties>

Skotsko. Further and Higher Education (Scotland) Act 1992. In: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1992/37/contents.1992>.

Skotsko. Children and Young People (Scotland) Act 2014. In: <http://www.legislation.gov.uk/asp/2014/8/contents/enacted.2014>.

Skotsko. Joint Inspection of Children's Services and Inspection of Social Work Services (Scotland) Act 2006. In: <http://www.legislation.gov.uk/asp/2006/3/contents.2006>.

Skotsko. Local Government (Scotland) Act 1973. In: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1973/65/contents.1973>.

Skotsko. Schools (Health Promotion and Nutrition) (Scotland) Act 2007. In: <http://www.legislation.gov.uk/asp/2007/15/contents.2007>.

Skotsko. Scottish Schools (Parental Involvement) Act 2006. In: <http://www.legislation.gov.uk/asp/2006/8/contents.2006>.

Skotsko. Standards in Scotland's Schools etc. Act 2000. In: <http://www.legislation.gov.uk/asp/2000/6/enacted.2000>.

Skotsko. The Requirements for Community Learning and Development (Scotland) Regulations 2013. In: <http://www.legislation.gov.uk/ssi/2013/175/regulation/1/made.2013>

The local government in Scotland Act 2003: Community planning. Edinburgh: Scottish Executive, 2004. ISBN 0 7559 0844 9. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2004/04/19168/35272>

Přílohy

Příloha [1]: Tabulka úrovní nového kurikula CfE

Levels	Stage
Early	The pre-school years and P1, or later for some.
First	To the end of P4, but earlier or later for some.
Second	To the end of P7, but earlier or later for some.
Third and Fourth	S1 to S3, but earlier for some. The fourth level broadly equates to Scottish Credit and Qualifications Framework level 4.
Senior Phase	S4 to S6, and college or other means of study.

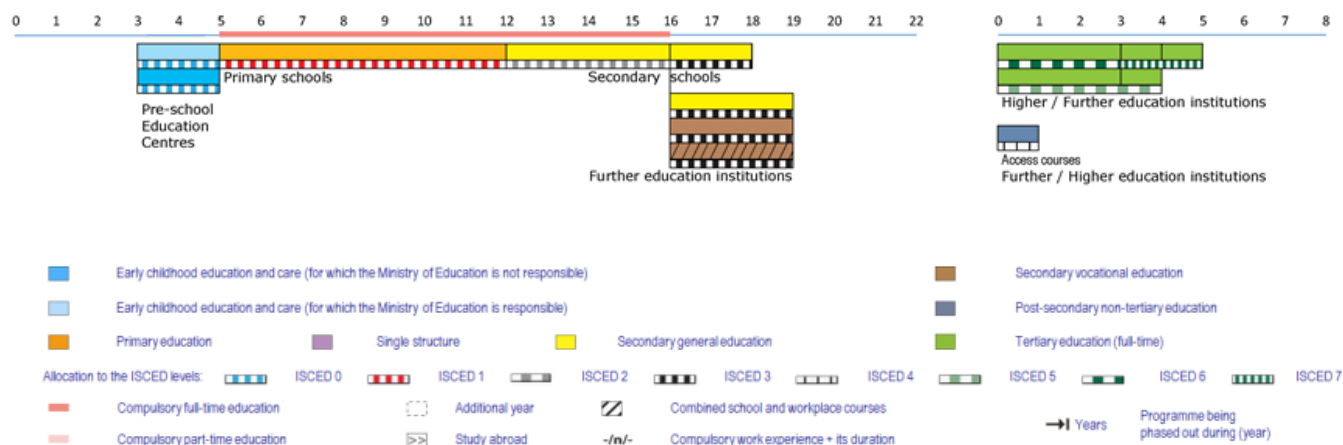
Výše uvedená tabulka poukazuje na jednotlivé úrovně kurikula (tzv. levels) a ročníky (tzv. stage)

Zdroj: Education Scotland – Curriculum levels

Dostupné na:

<http://www.educationscotland.gov.uk/learningandteaching/thecurriculum/howisprogressassesed/stages/>

Příloha [2]: Struktura vzdělávacího systému ve Skotsku

Zdroj: Europedia

Dostupné na: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/United-Kingdom-Scotland:Overview>

Příloha [3]: Organizace školního roku 2014/2015

	Primary education	General secondary education
Starting date of students' school year	Mid-August 2014	Mid-August 2014
End of students' school year	End June/early July 2015	End June/early July 2015
Autumn holidays	All schools will take from 1 to 2 weeks between 6 and 24 October 2014 and some will also take from 1 to 2 days in September 2014	All schools will take from 1 to 2 weeks between 6 and 24 October 2014 and some will also take from 1 to 2 days in September 2014
Christmas/New Year	Around 2 weeks between 22 December 2014 to 7 January 2015	Around 2 weeks between 22 December 2014 to 7 January 2015
Winter/Carnival	From 1 day to 1 week between 9 and 20 February 2015	From 1 day to 1 week between 9 and 20 February 2015
Spring/Easter	About 2 weeks between 30 March and 17 April 2015	About 2 weeks between 30 March and 17 April 2015
Summer mid-term holidays	Generally schools will take at least 1 day on 4 May 2015 but some schools will also take up to 3 days between 4 May and 1 June 2015	Generally schools will take at least 1 day on 4 May 2015 but some schools will also take up to 3 days between 4 May and 1 June 2015
Summer	End June/early July 2015	End June/early July 2015
Public/religious holidays	Up to 3 days	Up to 3 days

Zdroj: Eurydice

Dostupné na:

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/school_calendar_EN.pdf

Příloha [4]: Systém kvalifikací a zkoušek

SCQF Levels	SQA Qualifications			Qualifications of Higher Education Institutions	SVQs/MAs	
12	Some SQA qualifications are changing between 2013-2016. See www.sqa.org.uk/readyreckoner				Doctoral Degree	Professional Apprenticeship
11					Masters Degree, Integrated Masters Degree, Post Graduate Diploma, Post Graduate Certificate	Professional Apprenticeship SVQ 5
10					Honours Degree, Graduate Diploma, Graduate Certificate	Professional Apprenticeship
9					Professional Development Award	
8		Higher National Diploma			Diploma Of Higher Education	Technical Apprenticeship SVQ 4
7	Advanced Higher Scottish Baccalaureate	Higher National Certificate			Certificate Of Higher Education	Modern Apprenticeship SVQ 3
6	Higher					Modern Apprenticeship SVQ 3
5	National 5 Intermediate 2					Modern Apprenticeship SVQ 2
4	National 4 Intermediate 1	National Certificate	National Progression Award			SVQ 1
3	National 3 Access 3					
2	National 2 Access 2					
1	National 1 Access 1					

Zdroj: Scottish Credit and Qualification Framework

Dostupné na: <http://www.scqf.org.uk/framework-diagram/Framework.htm>

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se vypůjčovatelé řádně zapsali do přiloženého seznamu.

V Praze dne 10. 5. 2015

.....

Podpis

Pořadové číslo	Jméno čtenáře	Č. karty ISIC	Bydliště	Datum